

Uloga učitelja u odgoju učenika s problemima u ponašanju

Jožinec, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:290518>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-23**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

IVANA JOŽINEC

DIPLOMSKI RAD

**ULOGA UČITELJA U ODGOJU
UČENIKA S PROBLEMIMA U
PONAŠANJU**

Zagreb, rujan 2018.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
(Zagreb)

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Ivana Jožinec

**TEMA DIPLOMSKOG RADA: Uloga učitelja u odgoju učenika s
problemima u ponašanju**

MENTOR: prof. dr. sc. Dejana Bouillet

Zagreb, rujan 2018.

SADRŽAJ

Sažetak	5
Summary	6
1. UVOD	7
2. Učenici s problemima u ponašanju: definicije i karakteristike	9
2.1. Etiologija problema u ponašanju.....	13
2.1.1. Rizični i zaštitni činitelji.....	15
2.2. Prava učenika s problemima u ponašanju	18
3. Odgojne zadaće škole.....	23
3.1. Kompetencije učitelja za odgoj i obrazovanje učenika s problemima u ponašanju.....	26
3.2. Strategije odgojno-obrazovne podrške učenicima s problemima u ponašanju.....	30
4. Istraživanje	34
4.1. Cilj i hipoteza	34
4.2. Metode istraživanja	35
4.3. Rezultati istraživanja	37
5. ZAKLJUČAK	64
LITERATURA.....	66
Popis grafičkih prikaza.....	71
Izjava o samostalnoj izradi rada.....	75

Sažetak

Od samih početaka znanosti, filozofije, psihologije, pedagogije, stručnjaci proučavaju ponašanje učenika i uzroke takva ponašanja, posebice kada je riječ o neželjenom i neprihvatljivom ponašanju. Postupci koji odstupaju od normi očekivanog ponašanja smatraju se problemima u ponašanju. Javljaju se u oblicima u kontinuumu koji se očituju u oštećenju intelektualnog, emocionalnog i socijalnog funkcioniranja učenika. Problemi u ponašanju u djetinjstvu prediktor su ponašanja u kasnijim fazama života te se stoga takva ponašanja trebaju prepoznati i identificirati što je ranije moguće. Kod pravovremenog identificiranja problema veliku ulogu imaju roditelji, učitelji i ostale važne osobe u učenikovom životu.

Istraživanjem u ovom radu želi se analizirati odgojna uloga učitelja razredne nastave koja se temelji na analizi procjene učenika i roditelja (učenici trećih razreda i njihovi roditelji) o ponašanju učenika u različitim situacijama. Svrha istraživanja je utvrditi odgojna područja u kojima učitelji razredne nastave mogu i trebaju roditeljima i učenicima pružiti dodatnu podršku, a radi prevencije problema u ponašanju. Istraživanje je sastavni dio projekta *Razvoj modela socijalnopedagoških intervencija u osnovnoj školi* koji se uz podršku Agencije za odgoj i obrazovanje provodio u razdoblju od 2015. do 2017. godine. Istraživanjem je utvrđeno da se procjene roditelja i samoprocjene učenika najviše razlikuju u razumijevanju osjećaja i potreba učenika i povjerenju u odnosu roditelja i učenika, što upućuje na zaključak da učitelji u svom odgojnom radu više pozornosti trebaju usmjeriti poticanju razvijanja samopouzdanja i sigurnosti učenika, poticanju roditeljskog razumijevanja potreba i osjećaja učenika, jačanju povjerenja i odnosa između roditelja i učenika i poticanju na odgovornije financijsko ponašanje.

Ključne riječi: problemi u ponašanju učenika, odgojna uloga učitelja razredne nastave, prevencija problema u ponašanju, uloga roditelja u prevenciji problema u ponašanju učenika

Summary

From the beginnings of science, philosophy, psychology, pedagogy, experts study the behavior of students and the causes of such behavior, especially when it comes to unwanted and unacceptable behavior. Acts that deviate from the norm of expected behavior are considered behavioral problems. They occur in continuous forms that are manifested as an impairment of the intellectual, emotional and social functioning of the students. Behavioral problems in childhood are predictors of undesirable behaviors in later stages of life and therefore such behaviors should be identified as soon as possible. With timely identification of the problem parents, teachers and other important individuals in the life of a student have a great role to play.

The research in this paper seeks to analyze the educational role of the teacher of class teaching, based on an analysis of students and parents assessment of students in different situations. The purpose of the research is to establish educational areas where classroom teachers can provide additional incentives for parents and students to prevent behavioral problems. The research is an integral part of the project Development of the Model of Social Pedagogical Interventions in Primary School, which was supported by the Education and Training Agency in the period from 2015 to 2017. The research found that parents assessments of students 'self-esteem differ greatly from students self-assessments in understanding students' feelings and needs and trust in parents and students relationship, suggesting that teachers should focus their attention on promoting self-confidence and student safety, encouraging parental understanding of the pupil's needs and feelings, the strengthening of trust and relationships between parents and students and encouragement of more responsible financial behavior.

Key words: student behavior problems, role of teacher of class in education, prevention of behavioral problems, role of parents in prevention of student behavior problems

1. UVOD

“Odnosi se prema čovjeku kakav on jest, i on će postati takav. Postupaj prema njemu kakav on može biti i on će postati onakav kakav može i kakav bi trebao biti.”

Goethe

Ljude oko sebe trebamo prihvatiti onakvima kakvi oni jesu. Prihvatiti tuđe odluke, njihova razmišljanja ili ponašanje, ne znači ujedno i podržavati ili odobravati te postupke (Bašić, 2009). Prema Konvenciji o pravima djeteta, svako dijete ima pravo na slobodu i pravo na odabir, dok njome to isto pravo ne narušava drugima (UNICEF, 2000).

Učenici se međusobno znatno razlikuju po mnogim karakteristikama. Neki su razigrani, veseli, znatiželjni, a neki povučeni, tihi, nezainteresirani. Postoje, međutim, učenici koji se od svojih vršnjaka razlikuju po oblicima ponašanja, jer se izražavaju na društveno i individualno štetan i/ili neprihvatljiv način (Koller-Trbović i Žižak, 2012). Prema *Pravilniku o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju* (2015) učenik s problemima u ponašanju je učenik čije sposobnosti u međudjelovanju s činiteljima iz okoline ograničavaju njegovo puno, učinkovito i ravnopravno sudjelovanje u odgojno-obrazovnom procesu s ostalim učenicima, a proizlaze iz tjelesnih, mentalnih, intelektualnih, osjetilnih oštećenja i poremećaja funkcija te kombinacije više vrsta gore navedenih oštećenja i poremećaja.

Takva ponašanja valja pratiti i na njih pravovremeno reagirati, jer bi se kod takvih učenika, ukoliko se ne pruži primjerena stručna podrška, mogli pojaviti ozbiljniji problemi u socijalnom funkcioniranju. U tom procesu snažan faktor u razvoju učenika zasigurno je učitelj, koji realizacijom odgojno-obrazovnih sadržaja pozitivno utječe na razvoj osobnosti učenika (Zrilić, 2017).

Danas postoji mnogo literature i mnogo istraživanja pomoću kojih svaki učitelj može osigurati i nadograditi svoje znanje kako bi imao veću mogućnost odgojnog djelovanja na učenike s problemima u ponašanju (O`Regan, 2008; Bašić, 2009; Kranželić, 2002; Maglica i Jerković, 2014 i dr.). Najvažnije je otkriti i koristiti specifične odgojne tehnike i metode te razvijati vještine za praktičan odgojno-

obrazovni rad s učenicima koji manifestiraju probleme u ponašanju. Pri tome je potrebno poštivati prava i potrebe učenika, koristiti prihvaćajuću komunikaciju i odgojne postupke koji mogu pridonijeti motiviranju učenika na promjenu ponašanja. Važno je naglasiti i to da je odgojno djelovanje na učenike bez sudjelovanja roditelja nezamislivo (Bouillet, 2010).

Rad je podijeljen na dva glavna djela. Prvi dio je teorijskog karaktera i on je usmjeren na dvije važne odrednice odgojno-obrazovnog djelovanja učitelja u prevenciji problema u ponašanju učenika. Prva se odnosi na objašnjenje i definiciju pojma problemi u ponašanju, odnosno odgovore na pitanja: što problemi u sebi sadrže, koje su karakteristike problema te koji činitelji pridonose razvoju, a koji prevenciji problema u ponašanju učenika. Pažnja je usmjerena i na osnovna prava učenika i zakonsku regulativu u donošenju odluka i strategija na kojima se temelji rad s učenicima koji manifestiraju probleme u ponašanju. Druga se odnosi na odgojne zadaće škola, obveze učitelja i njegove kompetencije koje su neophodne da bi rad s učenicima koji manifestiraju probleme u ponašanju bio djelotvoran. Također se spominju strategije, metode i tehnike odgojno-obrazovnog rada kojima se nastavni proces može uspješnije organizirati, što pridonosi univerzalnoj prevenciji problema u ponašanju učenika. Naglašena je potreba pravodobne stručne intervencije koja pridonosi pozitivnim promjenama u ponašanju učenika, čime se znatno pomaže učeniku samom, ali i članovima njegove obitelji, vršnjacima i samim učiteljima.

Drugi dio rada odnosi se na prikaz istraživanja kojemu je cilj provjeriti hipotezu da roditelji i učenici usuglašeno procjenjuju ponašanja učenika u različitim situacijama. Hipoteza je postavljena temeljem rezultata ranijih istraživanja (Bouillet i Velimirović, 2017; Pavin-Ivanec, 2015). Svrha istraživanja je utvrditi odgojna područja u kojima učitelji razredne nastave mogu i trebaju roditeljima i učenicima pružiti dodatnu podršku, a radi prevencije problema u ponašanju.

2. Učenici s problemima u ponašanju: definicije i karakteristike

Pojam problemi u ponašanju odnose se na široku lepezu ponašanja različitog karaktera, obilježja, intenziteta, učestalosti, složenosti i opasnosti (Bašić, 2009). U nastavku ovog poglavlja navest ćemo neke od definicija problema u ponašanju:

„Termin problemi u ponašanju jedinstven je i općeprihvaćen u Hrvatskoj, a obuhvaća ponašanje koje se znatno razlikuje od uobičajenog ponašanja, ponašanje koje je štetno i /ili opasno za pojedinca koji ga manifestira i za zajednicu u kojoj boravi, te ponašanje koje zbog toga iziskuje dodatnu stručnu društvenu pomoć. Značajno je naglasiti da su takva ponašanja različitih manifestacija, obilježja, intenziteta, trajanja, složenosti, opasnosti ili štetnosti“ (Zrilić, 2017, str.27).

„Problemi u ponašanju učenika su među najzastupljenijim posebnim odgojno-obrazovnim potrebama koje imaju nepovoljan učinak na njihova obrazovna postignuća i socijalni razvoj. Radi se o učenicima čija ponašanja odstupaju od uobičajenih ponašanja primjerenih dobi, situaciji, kulturnim i društvenim normama u školi, obitelji i/ili širem okruženju, te imaju posljedice koje štetno djeluju na samog učenika i/ili okruženje i time otežavaju njihovu uspješnu socijalnu integraciju“ (Bouillet, 2016, str. 73).

„Problemi u ponašanju predstavljaju krovni pojam za kontinuum oblika ponašanja od jednostavnijih, manje težine i opasnosti/štetnosti za sebe ili druge, do onih definiranih i/ili sankcioniranih propisima i često težih po posljedicama i potrebama za tretmanom (od rizičnih preko teškoća do poremećaja u ponašanju)“ (Koller-Trbović, Žižak i Jeđud Borić, 2011, str. 12).

Pojam problemi u ponašanju dolazi iz područja medicine, odnosno psihijatrije i obuhvaća niz nedozvoljenih postupaka ponašanja u društvu koji utječu u svim područjima funkcioniranja učenika, od odnosa s bližnjima, širom socijalnom okolinom i autoritetima, preko poteškoća u pogledu prehrane, spavanja i nevoljnih radnji, laganja, krađa, korištenja i preprodaje ilegalnih psihoaktivnih sredstava, bježanja od kuće, do agresivnosti, nasilja, provala, paljevina, silovanja i drugih oblika asocijalnog, antisocijalnog i kriminalnog ponašanja (*Nacionalna strategija prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih*, 2009).

Prema *Standardima za terminologiju, definiciju, kriterije i način praćenja pojave poremećaja u ponašanju djece i mladih* (Koller-Trbović i sur., 2011) rizična ponašanja poput markiranja, neučenja, kršenja pravila u školi, suprotstavljanje autoritetu, eksperimentiranje s cigaretama, drogom i alkoholom, nezainteresiranost za vršnjake, ponašanja su koja u budućnosti mogu izazvati loše ishode. Ovakvim

ponašanjima osoba dovodi svoj i tuđi fizički i psihički integritet u opasnost. Krađe, bježanje, napuštanje škole, samoozljeđivanje, vožnja bez dozvole, veći disciplinski prekršaji u školi, socijalna izoliranost neka su od ponašanja koja bi pripadala skupini teškoće u ponašanju. Njima osoba krši društvene i/ili zakonske norme, a u budućem razdoblju mogu predstavljati ozbiljnu prijetnju za razvoj pojedinca. Teža kaznena djela poput provala, razbojništva, nasilja, silovanja, ovisnosti, pokušaja suicida, imaju brojne negativne posljedice u sadašnjosti, ali i u budućnosti. Takva ponašanja pripadaju u skupinu poremećaja u ponašanju, a njima pojedinac kroz duže vrijeme intenzivno narušava svoje svakodnevno funkcioniranje i/ili ugrožava druge osobe ili imovinu. Sva navedena ponašanja iziskuju intervenciju stručnjaka različitih struka, a posljedice i stanja takvog ponašanja treba usmjeravati i mijenjati (Koller-Trbović i sur., 2011).

DSM-5 klasifikacija (*Dijagnostički i statistički priručnik za mentalne poremećaje*, 2013) mijenja kriterije dijagnosticiranja psihičkih teškoća i bolesti, što se povezuje i s promjenama u klasifikaciji problema u ponašanju. Sve se više pažnje usmjerava na utjecaj ranog djetinjstva na razvoj mentalnih poremećaja, jer brojna istraživanja ukazuju na povezanost bioloških i psiholoških čimbenika, uz utjecaj obiteljskih odnosa i obrazovanja na razvoj psihičkih bolesti. Također se sve više pozornosti usmjerava i na multidisciplinarni pristup u dijagnostičkim procesima (Kocijan Hercigonja, Hercigonja Novković i Flander, 2017).

Problemi u ponašanju se najčešće dijele na eksternalizirane i internalizirane. Eksternalizirani ili pretežito aktivni problemi u ponašanju odnose se na ona ponašanja koja su nedovoljno kontrolirana i usmjerena na druge osobe (markiranje, bježanje, svađe, tučnjave, laganje, neposlušnost, suprotstavljanje, prkos, agresivnost, kršenje pravila, nepoštivanje autoriteta, destruktivnost i sl.). Internalizirani ili pretežito pasivni problemi u ponašanju odnose se na ponašanja koja se pretjerano kontroliraju i usmjerena su prema sebi, poput plašljivosti, depresije, povučenosti, zatvaranja u sebe i sličnih ponašanja (Bouillet i Uzelac, 2007). Internalizirani poremećaji u ponašanju teže se uočavaju te zbog toga često znaju biti zanemareni od strane okoline, a zbog svoje „težine“ i kasne detekcije mogu se razviti u ponašanja koja su opasna za pojedinca i njegovu okolinu (Maglica i Jerković, 2014). Poteškoće u učenju i izvršavanju školskih obaveza su, uz primjereno zauzimanje za sebe,

područja u kojima učenici s problemima u ponašanju iskazuju najviše teškoća (Pavin Ivanec, 2015).

Koller-Trbović (2004) razlikuje zakonitosti nastanka, razvoja i manifestiranja pojave problema u ponašanju te reakciju društva na njih s obzirom na to radi li se o djeci u predškolskom razdoblju, ranom školskom razdoblju, osnovnom i srednjoškolskom razdoblju, odnosno o adolescenciji ili mladenaštvu. Ističe i to kako su djeca koja rano manifestiraju probleme u ponašanju, u većem riziku za pojavu ozbiljnijih problema u adolescenciji i odraslosti, ali i u većem riziku za poremećaje u osobnosti, usvajanje negativnog stila života i slabijeg zdravlja (Koller-Trbović, 1998). U *Nacionalnoj strategiji prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih od 2009. do 2012. godine* (2009) ističe se kako je važno na kojoj se razini želi suočiti s problemima u ponašanju. Koriste se različita gledišta i pristupi ovisno o tome radi li se s pojedinačnim slučajem ili pojavom, na užem ili širem području, u podmakloj, ranoj ili fazi tek mogućeg nastanka.

Košćak (2012, prema Zrilić, 2017) naglašava složenost problema u ponašanju koja proizlazi iz činjenice da ga nastoje definirati različite znanstvene discipline. Tako u psihijatriji dominiraju dijagnostički klasifikacijski sustavi, a u psihologiji se pozornost obraća na razinu kontrole ponašanja (pretjerano kontrolirano i nedovoljno kontrolirano ponašanje). Pravo je najviše usmjereno na delikventno, odnosno kažnjivo ponašanje, dok se pedagogija usmjerava na razvoj, teškoće u obrazovanju, disciplinske probleme i sl.

Budući da u školskim ustanovama dominira pedagoški kriterij definiranja problema u ponašanju, u *Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* (2008) se za probleme u ponašanju koristi termin „neprihvatljivo ponašanje“, jer

„je smisao svih pedagoških mjera koje se poduzimaju u sklopu osnovnih i srednjih škola sadržan u osiguravanju pedagoških poticaja pozitivnom razvoju učenika u fazi kada njihovo ponašanje još nema obilježja poremećaja u ponašanju, odnosno u fazi koja ne udovoljava kriterijima za njihovo dijagnosticiranje“ (Bouillet i Uzelac, 2008, str. 20).

Prema ranije spomenutoj *Nacionalnoj strategiji* (2009) određena nepovoljna ponašanja razmatraju se kao reakcije na djelovanje rizičnih čimbenika, pozive za pomoć odraslima, »SOS signale«, koji s vremenom dobivaju na intenzitetu i kvalitetom se približavaju problemima u ponašanju sve dok to i ne postanu. Takva se ponašanja u slučaju izostanka odgovarajuće reakcije, u pravilu razvijaju do neželjenih

razmjera. Problemi u ponašanju, zbog višedimenzionalnosti, učestalosti i težine, slabe potencijale za razvoj, učenje i rad i bez posebne pedagoško-terapeutske pomoći ne mogu biti dovoljno prevladani.

„U literaturi je dobro dokumentirano, a u praktičnom radu dobro poznato da su problemi u ponašanju djece i mladih izuzetno složena i promjenljiva pojava. S druge strane, odgovori društva, kako kod nas, tako i u svijetu, ne prate uvijek tu dinamičnost i složenost“ (Koller-Trbović i Žižak, 2012, str. 49-50).

Probleme u ponašanju možemo razmatrati i kao složeni skup funkcioniranja i ponašanja učenika koji u određenoj sredini i vremenu odstupaju od normi te sredine, a predstavljaju nevoljni odgovor na djelovanje činitelja rizika (*u nastavku rada će o njima biti više riječi*), kojima su izloženi dulje vrijeme. Njihov odgovor očituje se u prisutnosti i intenzitetu rizičnih uvjeta rasta i razvoja i kao izraz usklađivanja svog funkcioniranja s danim uvjetima (Šlehan i Kranželić, 2008).

Poseban problem predstavlja uočavanje, praćenje i suočavanje pojave problema u ponašanju učenika kad je riječ o ponašanjima koja nisu zakonom sankcionirana, a kojima učenik ugrožava sebe ili svoju okolinu (npr. izostajanje iz škole, prekidanje školovanja, laganje, varanje, agresija, destruktivno ponašanje, samovolja, ovisnost o drogi i alkoholu i dr.). S takvim ponašanjima najprije se susreću institucije odgoja i obrazovanja, zdravstva i socijalne skrbi. U području školstva tek se posljednjih nekoliko godina započelo s identifikacijom, procjenom pojave i načinom suočavanja s takvim problemima u ponašanju. Moguće je konstatirati da u školama postoji značajan broj učenika za koje stručnjaci procjenjuju da su rizičnog ponašanja ili žive u rizičnim uvjetima zbog čega je potrebno osigurati pomoć i primijeniti primjeren preventivni program (*Nacionalna strategija prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih od 2009. do 2012. godine*, 2009).

Problemi u ponašanju su među najzastupljenijim posebnim odgojno-obrazovnim potrebama učenika. Bouillet (2016) je svojim istraživanjem utvrdila da u Hrvatskoj 13% učenika rane školske dobi manifestira probleme u ponašanju. Istraživanja su pokazala da su eksternalizirani problemi u ponašanju te problemi u učenju i izvršavanju školskih obaveza učestaliji među dječacima, a problemi u ponašanju ujedno za sobom povlače i lošiji školski uspjeh. Rezultati istraživanja također pokazuju kako je nedostatak roditeljske podrške usko povezan s

poteškoćama u učenju, a iste poteškoće kao i eksternalizirani problemi u ponašanju pozitivno su povezane s roditeljskom restriktivnom kontrolom (Pavin Ivanec, 2015).

Sve u svemu, problemi u ponašanju izazivaju mnoštvo problema u daljnjem razvoju učenika, a da bi mu se pomoglo, potrebna je pravovremena stručna intervencija u kojoj bi trebali sudjelovati svi sudionici odgoja učenika. Važno je da se svako istaknuto ponašanje učenika koje odstupa od postojećih normi ponašanja, prati, bilježi i procjenjuje, da se prepozna kojoj skupini problema pripada te da se na njega reagira u skladu s potrebama koje učenici traže.

U ovom radu je prihvaćena definicija problema u ponašanju koja podrazumijeva ona ponašanja koja se razlikuju od uobičajenih, štetna su i /ili opasna za pojedinca koji ga manifestira i za zajednicu u kojoj boravi i koja iziskuju dodatnu stručnu pomoć. Takva ponašanja različitih su manifestacija, obilježja, intenziteta, trajanja, složenosti i opasnosti (Zrilić, 2017). Radi se o definiciji koja je primjerena uvjetima u kojima djeluju učitelji razredne nastave, pa ona ima funkciju okvira unutar kojeg učitelji planiraju prevenciju problema u ponašanju svojih učenika.

2.1. Etiologija problema u ponašanju

Etiološki pristup problemima u ponašanju usmjereni su utvrđivanju činitelja koji su vezani uz nastanak problema. Važno je naglasiti kako je utvrđivanje odgojnih potreba osnova za izgradnju odgojne pomoći kojima se pojašnjavaju postojeći subjektivni i objektivni problemi, uvjeti nastanka tih problema, potrebe učenika, njihova motivacija, njihove želje i spremnost za rješavanje problema (Bouillet i Uzelac, 2007). Isti autori naglašavaju da su pojave koje dovode do problema u ponašanju međusobno povezane. Na određeno ponašanje utječe veći broj različitih etioloških činitelja. „Pritom je etiološki činitelj shvaćen kao zbroj svih uvjeta koji mogu proizvesti određenu posljedicu, prepoznatljivu u poremećajima u ponašanju neke osobe.“ (Bouillet i Uzelac, 2007, str. 152).

Prema Lebedini (2006), ponašanja učenika se najčešće iskazuju prema modelu ponašanja bliskih članova kojima su okruženi (roditelji), a njihovo ponašanje može biti i kopiranje nečeg što su vidjeli u medijima ili u svojoj okolini. No, ni jedan činitelj ne može u potpunosti objasniti uzroke problema u ponašanju. Smatra se kako je obitelj primarni činitelj koji uzrokuje probleme u ponašanju, jer niz okolnosti, kao

nasilje u obitelji, devijantno ponašanje roditelja, bračni problemi i sl., doprinose sudjelovanju učenika u rizičnim uvjetima. Kultura i socijalizacija također igraju ulogu u razvoju i ekspresiji problema u ponašanju, a oni su najčešće kod osoba koji su slabijeg socioekonomskog statusa. Različiti traumatski događaji kao i izloženost stresu također pridonose pojavi mnogih problema (Jensen, 2000). Ne postoji samo jedan činitelj koji bi doveo do problema u ponašanju, već su svi oni međusobno povezani i zajedno uzrokuju neprimjeren ponašanje u školskom ili obiteljskom okruženju te u zajednici (Martinjak i Odeljan, 2016). Bašić (2009) spominje neke činitelje rizika: selidbe, rastave, samohrano roditeljstvo, mnogobrojne obitelji, zanemarivanje i zlostavljanje djeteta te nedovoljnu pripremljenost škole i drugih institucija za primjeren odgovor na potrebe učenika u riziku. Činitelji rizika pojačavaju nezdravo okruženje i loše utječu na budući razvoj i ponašanje učenika.

Učenici koji manifestiraju probleme u ponašanju, najčešće svoju reakciju ne mogu kontrolirati pa ona izaziva dodatne poteškoće koje ometaju rad i disciplinu na nastavi, loše odnose između učenika i roditelja, učenika i učitelja i učenika i učenika (Jensen, 2000). No, svaki učenik može učiti i napredovati, zato svima treba biti pružena jednaka šansa da se to ostvari.

Na temelju praćenja i promatranja tretmana u institucijama, školama i terapijskim zajednicama, prepoznalo se nekoliko tumačenja razvoja problema u ponašanju prema biološkoj, psihološkoj i sociološkoj orijentaciji. Biološko objašnjenje etiologije problema u ponašanju navodi emocionalno i socijalno funkcioniranje koje ometaju neurološke disfunkcije pri čemu učenici razvijaju osjećaj manje vrijednosti i nisko samopoštovanje koje je podloga za razvoj problema u ponašanju. Možemo potvrditi kako je puno lakše reagirati i liječiti bolest ili problem ukoliko se zna da je uzrok biološke prirode, jer se današnjom razvijenom medicinom pronalaze rješenja za njih (Smith, 2007). Psihološka orijentacija u objašnjenju etiologije problema u ponašanju izdvaja nedostatak zadovoljenja emocionalnih potreba učenika te nedokučivu prirodu osobnosti. U prvi plan tumačenja problema u ponašanju stavlja psihološke karakteristike i osobine ličnosti kao što su motivi, inteligencija i stavovi te kognitivne poremećaje i njihovu vezu s okruženjem, biokemijskim procesima u tijelu i drugim činiteljima (Martinjak i Odeljan, 2016). Sociološka orijentacija objašnjenja etiologije problema u ponašanju prepoznatljiva je na onim ponašanjima koja su naučena imitacijom iz socijalne

okoline i na lošim socijalnim odnosima institucija koje ne potiču razvojni potencijal učenika. Jedan od pristupa objašnjenju pojave problema u ponašanju je i razvojni model koji tumači kako su poremećaji u stupnjevima razvojnih faza odgovorni za probleme emocionalnog i socijalnog odrastanja, a oni su nastali zbog poremećaja interakcije bliskih osoba iz učenikova okruženja (Bouillet i Uzelac, 2007).

Učenici koji u ranom razdoblju školovanja manifestiraju probleme u ponašanju bilježe veći rizik za akademski neuspjeh, rano napuštanje školovanja, odbacivanja od strane vršnjaka, ovisnosti i upuštanja u maloljetničku delinkvenciju. Problemi u ponašanju u ranom djetinjstvu povezani su i sa kasnijim problemima u ponašanju tijekom adolescencije, a takva ponašanja su izuzetno složena i promjenljiva pojava (Koller-Trbović i Žizak, 2012) koja iziskuje interdisciplinarnu i složene odgovore društva i profesija (Bouillet, 2016).

U odnosu na etiološki kriterij najčešće se govori o problemima u ponašanju kao posljedici: nepovoljnih utjecaja sredine i psihosocijalnih stresora; prisutnosti rizičnih činitelja različitog intenziteta i odsutnosti zaštitnih činitelja; općeg zdravstvenog stanja; organskih promjena u središnjem živčanom sustavu; specifičnosti u psiho-biokemijskom području; specifičnosti strukture kromosoma i uzimanja psihoaktivnih tvari. Iz svih ovih određenja teško je napraviti odabir prema važnosti, stoga svakom navedenom elementu treba dati posebnu pažnju (*Nacionalna strategija prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih od 2009. do 2012. godina*, 2009).

Budući da je ovaj rad posvećen učiteljima i odgojnom djelovanju u ranoj fazi obveznog obrazovanja učenika, posebna je pozornost posvećena onim činiteljima rizika i zaštite na koje je moguće djelovati odgojem.

2.1.1. Rizični i zaštitni činitelji

Poznato je da na proces odgoja i socijalizacije učenika, pa tako i na ishode tog procesa, utječu brojne životne okolnosti. Pri tome se one međusobno nadopunjuju, pa se u literaturi sve više piše o interaktivnom i kumulativnom djelovanju činitelja rizika i činitelja zaštite u nastanku ili prevenciji problema u ponašanju. Rizični činitelji su oni koji povećavaju vjerojatnost ulaska učenika u antisocijalna ponašanja. Oni se pojavljuju u zajednici, školi, obitelji te vršnjačkim odnosima (Bašić, 2009).

Osnovni rizični činitelji za pojavljivanje problema u ponašanju su u učenikovom primarnom okruženju. Rizične činitelje u zajednici omogućuju blagi zakoni i norme u zajednici, dostupnost droga i oružja, posjedovanje oružja, siromaštvo, kvaliteta stanovanja, zdravstvena i socijalna skrb. Obiteljska povijest osobnih problema, neslaganje roditelja i djece, loše odgojne metode, loša komunikacija između članova obitelji, nezaposlenost roditelja, veliki broj članova obitelji, život s jednim roditeljem, samo su neki od činitelja koji su u učenikovom najužem okruženju. Rizične činitelje u školi predstavljaju niska motivacija, loše školsko postignuće, niska školska kultura, sukobi s učiteljima, nedostatna privrženost u školi, disciplinski problemi, nedemokratski način poučavanja i sl. Rizični činitelji u vršnjačkoj grupi uključuju antisocijalna ponašanja prijatelja, sukobe s vršnjacima, socijalnu izolaciju te neprimjerena ponašanja tijekom slobodnog vremena (Bašić i Janković, 2000).

Dijete koje dobiva malo topline, pažnje i brizi, sklone je suočavanju s većim teškoćama. Ukoliko zahtjevno dijete ima obitelj koja mu ne odvrća primjerenim odgojem i kvalitetnom komunikacijom, razvit će se potencijali za prave probleme. Ako roditelji svoje dijete koje je impulzivnog i agresivnog karaktera, emocionalno i/ili fizički zlostavljaju veća je vjerojatnost da će to dijete postati nasilno i da neće imati nikakvog poštovanja prema drugima. Potrebno je postaviti jasne i čvrste granice koje se trebaju poštovati, a ne uvijek davati djetetu ono što ono želi. Nježna ograničavanja sa dozom empatije i fleksibilnošću postupno će pomoći djetetu da ne bude izloženo rizičnim čimbenicima (Greenspan, 2004).

Glasser (2000) naglašava kako je uspostavljanje unutarnje kontrole od velike važnosti, jer je ponašanje motivirano iznutra, a ne izvana, zato učenik treba naučiti preuzeti kontrolu nad svojim osjećajima i postupcima. Učenika se ne može mijenjati, ali ako se kontroliraju misli i aktivnosti, onda se može pridonijeti njegovom boljem odnosu s okolinom. On ističe kako su pokretači učenikova ponašanja i postupaka, zadovoljenje njegovih potreba. Najvažnija psihološka potreba učenika su ljubav i pripadanje, koje se ostvaruju kroz povezanost s drugim ljudima i neophodne su za zadovoljenje ostalih potreba. Svi problemi, kako ističe Glasser, polaze od nevaljalih odnosa između učenika i ljudi s kojima se trebaju slagati. Neka konstruktivna ponašanja mogu poboljšati te odnose, kao npr. ohrabrivanje, pregovaranje, slušanje, skrb, prihvaćanje, vjerovanje i poštivanje. Također, svaki učenik oblikuje svoj osobni svijet u kojem živi. Ako netko učini nešto što nije u tom svijetu ili učenik ne može

ponašanjem zadovoljiti sliku iz tog svijeta, onda najčešće odabire ljutnju, žalovanje i depresiju.

I zaštitni se činitelji poput rizičnih činitelja nalaze na prostorima socijalnog okruženja u kojima učenici žive. Oni djeluju kao otpornici između rizičnih činitelja i pojavljivanja delikvencije. Utječu na zaustavljanje uzročnih procesa kroz koje djeluju rizični činitelji i djeluju na način da preveniraju pojavu rizičnih činitelja. Za razvoj zaštitnih činitelja odgovorna je socijalna okolina (obitelj i škola) i karakteristike pojedinca. Postoje tri kategorije zaštitnih činitelja, a to su: dispozicijska obilježja (čimbenici temperamenta, socijalna orijentacija, odgovor na promjene i kognitivne sposobnosti), obiteljska sredina (pozitivan odnos barem s jednim roditeljem, kohezija, toplina, harmonija te odsutnost zanemarivanja) i obilježja vanjskog okruženja (dostupnost vanjskih resursa i socijalna podrška). Razlikuju se tri vrste činitelja zaštite: zaštitnici, kao podržavajuće socijalno okruženje, prekidači, oni koji prekidaju kontinuum rizičnih činitelja (roditelji odlaze u savjetovalište) te suzbijači koji sprečavaju pojavu činitelja rizika kao što su rana trudnoća i kontrola osobnosti (Bašić i Janković, 2000).

Bašić (2009) zaštitne činitelje objašnjava kao štitnike koji stoje između razvoja problema u ponašanju i pozitivnog razvoja djece i mladih. Oni smanjuju šanse da će dijete upasti u rizik pojave problema u ponašanju. Zaštitni činitelji uključuju dobru inteligenciju, temperament, dobar odnos s članovima obitelji, učiteljima i vršnjacima, kvalitetan rad u školi, prijatelje, kompetentnost u izvanškolskim aktivnostima i sl.

Iako su rizični činitelji u visokoj korelaciji s pojavom problema u ponašanju, a činitelji zaštite imaju važnu ulogu u njihovoj prevenciji, ne treba se zanemariti ni koncept otpornosti koji ukazuje na važnost sposobnosti osoba za uspješno suočavanje s ozbiljnim nedaćama ili rizicima (Doležal, 2006). Ta se sposobnost razvija tijekom vremena i moguće ju je razviti odgojnim djelovanjem, što je jedna od važnih uloga učitelja u prevenciji problema u ponašanju. Time se jačaju zaštitni činitelji u okruženju učenika.

2.2. Prava učenika s problemima u ponašanju

Svaki učenik se rađa s nekim temeljnim pravima i potrebom za njihovom zaštitom. Najosnovnija prava koje svaki učenik ima su da bude željeno, da živi u zdravoj okolini i zadovolji svoje potrebe, razvija intelektualne, emocionalne i socijalne vještine koje će upotrijebiti za vlastita postignuća te da ima osiguranu brigu i ljubav (Bašić, 2009). Svaka donesena odluka koja se odnosi na učenika, treba biti usmjerena za njegovu dobrobit. Ne samo da se to odnosi na odluke koje donose zakonodavna tijela, već se to odnosi i na odluke koje donosi obitelj, učitelji i stručni suradnici iz škole koji su vezani uz učenikov odgoj i obrazovanje.

Svaki je učenik poseban i različit, no ipak svi oni imaju zajedničke potrebe (biti voljeni, prihvaćeni, zbrinuti i drugo). Razlikuju se u načinima na koje te potrebe pokušavaju zadovoljiti, ponekad birajući oblike ponašanja koja ometaju u socijalnom funkcioniranju (Glasser, 2000). Radi se o učenicima koji imaju pravo i potrebu za individualiziranim pristupom učitelja od kojeg se očekuje da učeniku pruži primjerenu odgojno-obrazovnu podršku. U pitanju su učenici koji krše pravila, prkose autoritetu, ponašaju se impulzivno, nasilno, pretjerano su plašljiva, nedovoljno motivirana i sl. (Vlah, 2014). Učenici s problemima u ponašanju imaju potrebu za dodatnom podrškom u obrazovnom procesu, kao i za podršku u razvoju primjerenih odnosa s vršnjacima. Međutim, oni ne postižu očekivanu razinu socijalizacije i akademskog uspjeha, što pokazuje da se inkluzivna politika još uvijek nedovoljno dobro implementira u obrazovnu praksu (Bouillet i Kudek Mirošević, 2015).

Osiguravanje uvjeta za zadovoljavanje osnovnih potreba za život i razvoj, pravo je svakog učenika. Uspješno poučavanje i odgoj dovodi do zadovoljenja potreba učenika i prevencije problema u ponašanju. Stoga, sve učenike, a prvenstveno one koji manifestiraju probleme u ponašanju treba poticati na aktivnosti u kojima su dobri i kojima se kognitivno i socijalno razvijaju. Također, važno je razumjeti učenikove potrebe, znati njihova prava i poštovati ih.

Prava učenika propisuje *Konvencija o pravima djeteta (1989, u daljem tekstu: Konvencija)*. Svaki učenik ima pravo na život, na odgovarajući životni standard, pravo na prehranu, smještaj i zdravstvenu pomoć. Osigurava se i njegov mogući razvoj (tjelesni, emotivni, psihosocijalni, kognitivni, društveni i kulturni). Ima pravo

na obrazovanje, pravo na igru, pravo na slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti, pravo na informiranje, na slobodu misli i izražavanja (vjere). Pravo na obrazovanje propisuje redovite odlaske na nastavu, puni razvoj učenikove osobnosti, nadarenosti, tjelesnih sposobnosti i njegovu pripremu za odgovoran život u zajednici (Bašić, 2009). Svaki učenik koji ima probleme u tjelesnom i mentalnom razvoju, treba dobiti posebnu brigu, skrb i pravnu zaštitu prije i nakon njegova rođenja.

Učenici moraju biti zaštićeni od iskorištavanja i zloupotrebe njegovih mogućnosti. Tako su Konvencijom određena i prava na zaštitu od zlouporabe, zapostavljanja i izrabljivanja učenika. Ističe se kako im se mora omogućiti da aktivno sudjeluju u rješavanju svih pitanja koja utječu na njihov život i dopustiti im slobodu izražavanja mišljenja. Svaki učenik ima pravo izreći svoja gledišta koja se moraju uzeti u obzir, a s ciljem pripreme aktivnog građanina u budućnosti.

U hrvatskom je zakonodavstvu jasno naglašeno da učenici s problemima u ponašanju imaju pravo na inkluzivno obrazovanje i da su škole dužne osigurati uvjete koji vode uspješnom obrazovanju svih učenika (Bouillet i Kudek Mirošević, 2015).

Zakonski akti koji uređuju hrvatski obrazovni sustav, obvezuju sve stručne djelatnike škole na pravovremeno prepoznavanje učenika kojemu treba pružiti odgojno-obrazovne metode, tehnike i sredstva za rad ukoliko ne uspije udovoljiti zahtjevima školskog okruženja. U *Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* (2008) su problemi u ponašanju prepoznati kao posebna odgojno-obrazovna potreba, odnosno teškoća učenika koja zahtjeva odgovarajuću reakciju učitelja i stručnih suradnika.

Prema tom Zakonu, školske ustanove su dužne stvarati uvjete za zdrav mentalni i fizički razvoj učenika, stvoriti odgovarajuće socijalno okruženje, brinuti se za učenikovu sigurnost, voditi evidenciju i sprečavati neprihvatljive oblike ponašanja, osigurati učeniku uvjete za uspješnost u učenju, brinuti se za njegovo zdravstveno stanje, pratiti socijalne probleme i pojave te poduzimati mjere za njihovo rješavanje, pružati savjetodavni rad te surađivati s drugim nadležnim tijelima. Zakon također obvezuje školske ustanove da stvaraju pozitivnu i sigurnu klimu u razredu, a učitelji su obvezni poduzimati mjere zaštite prava svakog učenika. Kućnim se redom utvrđuju pravila i obveze ponašanja u školskoj ustanovi, unutarnjem i vanjskom prostoru, pravila međusobnih odnosa učenika i pravila

međusobnih odnosa učenika i radnika, pravila sigurnosti i zaštite od socijalno neprihvatljivih oblika ponašanja, diskriminacije, neprijateljstva i nasilja.

Zaštita i ostvarenje prava učenika od strane škola propisano je i *Pravilnikom o načinu postupanja odgojno-obrazovnih radnika školskih ustanova u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima* (2013), a najviše u situacijama svih oblika nasilja, zanemarivanja, spolne zlouporabe, odgojne zapuštenosti, nehajnog postupanja, zlostavljanja i izrabljivanja učenika. Tim se pravilnikom škole obvezuju na uporabu postojećih preventivnih i intervencijskih programa, te na razvoj novih. Ti programi trebali bi biti sastavni dio godišnjega plana i programa ili školskoga/domskoga kurikulumu, a provodili bi se na redovitoj nastavi, satu razrednika, školskim ili razrednim projektima i drugim aktivnostima koje organizira školska ustanova.

Posebno je važno, u kontekstu preventijskoga djelovanja škole, osvrnuti se na članke o pedagoškim mjerama, koji navode da se zbog povreda dužnosti, neispunjavanja obveza i nasilničkog ponašanja, učenicima izriču pedagoške mjere, pri tome poštujući učenikovu mentalnu i socijalnu zrelost, opće stanje, osjetljivosti druge okolnosti koje utječu na njegov razvoj (*Pravilnik o kriterijima za izricanje pedagoških mjera*, 2015). Međutim, pedagoške mjere trebale bi biti sastavni dio kontinuuma preventivnih školskih aktivnosti koje se učenicima nikako ne bi smjele izricati u svrhu kažnjavanja, već u svrhu poticanja učenika na promjenu nekog svog ponašanja (Bouillet, 2012).

Pedagoške mjere izriču se prema težini neprihvatljivog ponašanja, a u osnovnoj školi to mogu biti: opomena, ukor, strogi ukor i preseljenje u drugu školu. Ista pedagoška mjera može se izreći najviše dva puta tijekom školske godine, a u slučaju da se učenik ponovno neprihvatljivo ponaša, izriče se pedagoška mjera sljedeće težine. Prije izricanja pedagoške mjere, odgojno-obrazovni radnici škole dužni su međusobno se konzultirati, kontaktirati roditelja učenika, a ako je potrebno mogu se konzultirati i sa školskim liječnikom, drugim stručnjakom ili nadležnim centrom za socijalnu skrb. Ukoliko se učenik i roditelj ne odazovu pozivu razrednika ili druge ovlaštene osobe, mjera se može izreći bez izjašnjavanja učenika i bez informiranja roditelja. Pedagoške mjere trebale bi učenika potaknuti na odustajanje od neprihvatljivih oblika ponašanja, a usvajanje prihvatljivih oblika ponašanja koji su

usklađeni s pravilima i kućnim redom škole (*Pravilnik o kriterijima za izricanje pedagoških mjera*, 2015).

Učenici s „poremećajima u ponašanju i oštećenjima mentalnog zdravlja“ uvršteni su u Orijentacijsku listu koja je sastavni dio *Pravilnika o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju* (2015). To znači da ima i ti učenici ostvaruju pravo na odgoj i obrazovanje koje se temelji se na načelima prihvaćanja različitosti učenika, prihvaćanja različitih osobitosti razvoja učenika, osiguravanja uvjeta i potpore za ostvarivanje maksimalnoga razvoja potencijala svakoga pojedinog učenika, izjednačavanja mogućnosti za postizanje najvećega mogućeg stupnja obrazovanja te osiguravanja odgoja i obrazovanja učenika što bliže njegovu mjestu stanovanja.

Važno je uočiti da i tzv. međupredmetne teme, osobito one koje se odnose na osobni i socijalni razvoj učenika, imaju izravne veze s prevencijom problema u ponašanju učenika, jer je

„svrha poučavanja osobnoga i socijalnoga razvoja osposobiti učenike da prepoznaju i kritički procjenjuju vlastite i društvene vrijednosti kao bitne činitelje koji utječu na njihovo vlastito mišljenje i djelovanje, da razviju odgovornost za vlastito ponašanje i život, pozitivan odnos prema drugima i konstruktivno sudjeluju u društvenom životu. Odgoj i obrazovanje za osobni i socijalni razvoj omogućuje učenicima izgrađivanje komunikacijskih, organizacijskih i socijalnih vještina i sposobnosti, jačanje samopoštovanja, stjecanje vještina suradnje u međukulturnim situacijama i izgrađivanje zrelih stavova o drugima i sebi. Također im omogućuje razvoj sposobnosti potrebnih za izražavanje i zadovoljavanje njihovih vlastitih potreba i sklonosti, procjenu vlastitih sposobnosti, donošenje odluka i suradnju s drugima“ (Nacionalni okvirni kurikulum, 2010, str. 23).

Uspješna realizacija ove međupredmetne teme dovodi do toga da učenici razvijaju: samopouzdanje i sigurnost u osobne sposobnosti i identitet; organizacijske sposobnosti za donošenje odluka, postavljanje ciljeva, rješavanje problema, planiranje i vođenje; vještine razvijanja dobrih odnosa s vršnjacima, razumijevanja položaja i mišljenja drugih učenika radi šire prihvaćenosti u društvu; suradničko učenje prihvaćajući uzajamnu komunikaciju, rješavanje problema raspravom, razgovorom i dijalogom; sposobnost uviđanja posljedica svojih i tuđih stavova i postupaka; sposobnost prihvaćanja pravila suradničkih odnosa u skupini, solidarnosti, uljudnoga ponašanja, uzajamnoga pomaganja i prihvaćanja različitosti i dr.

Uz zakonske i podzakonske propise koji uređuju obrazovni sustav, za pitanja problema u ponašanju relevantni su i propisi u području kazneno-pravne (npr. Kazneni zakon, Zakon o sudovima za mladež), socijalne (npr. Obiteljski zakon, Zakon o socijalnoj skrbi) i zdravstvene zaštite (npr. Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, Zakon o suzbijanju zlouporabe droga). Primjena zakona može utjecati na pozitivan razvoj, mentalni razvoj i prevenciju problema u ponašanju učenika.

Zakoni i pravilnici ne propisuju izravno načine kojima bi školski djelatnici djelovali u izvršenju svojih obaveza pa se tako često zaboravlja da svako dijete s problemima ima pravo na inkluzivno obrazovanje i to upravo zbog potrebe da uči socijalne vještine u zajedništvu s drugom djecom i odgovornim odraslim osobama (Bouillet i sur., 2015).

3. Odgojne zadaće škole

Školsko okruženje glavni je posrednik koji učenika uči integraciji u društvo. Za učenika je polazak u školu ulazak u novi svijet u kojem će usvajati znanje, stjecati i razvijati vještine i sposobnosti koje će mu pomoći u uspješnoj integraciji u školi, ali i za cijeli život (Kranželić, 2002). Školsko okruženje jedno je od ključnih socijalizacijskih okruženja i u njemu učenici manifestiraju naučene modele ponašanja iz obiteljskog okruženja i iz tog razloga, ono postaje mjesto na kojem se prvi put mogu manifestirati problemi u ponašanju (Maglica i Jerković, 2014).

Škole bi trebale postati nositelji suradnje i preventivnih aktivnosti u lokalnoj zajednici, te u većoj mjeri uključiti ostale službe, ustanove, tijela i organizacije civilnog društva u ukupnu suradnju za brigu o učeniku (*Nacionalna strategija prevencije poremećaja u ponašanju 2009-2012*, 2009). U istom je dokumentu naznačeno da prevencija podrazumijeva složeni sustav mjera, aktivnosti i kontinuiranih napora usmjerenih otklanjanju rizičnih činitelja i posljedica njihovog djelovanja te jačanju zaštitnih činitelja s ciljem osiguravanja rasta i razvoja učenika u sigurne, uspješne, a samim time i zdrave ljude. Preventivnu praksu čini složeni sustav trajnog, sveobuhvatnog, složenog i umreženog djelovanja na svim razinama – mikro (pojedince), mezo (obitelji) i makro (lokalna zajednica, županija, država), na svim točkama presudnim za osiguravanje uvjeta potrebnih za zdrav rast i razvoj učenika (priprema za kvalitetan brak, odgovorno roditeljstvo, rani postnatalni razvoj, predškolski razvoj, polazak u školu, početak puberteta, prelazak u srednju školu, adolescentna kriza) i razinama prevencije (primarne, sekundarne i tercijarne). Primarna prevencija obuhvaća sve učenike koji nemaju teškoća u odrastanju. Ona ulaže u kvalitetu življenja u socijalnim zajednicama, ulaže u mentalno zdravlje, roditeljstvo i unapređivanje zdravlja. Primarnu prevenciju provode redovite socijalne zajednice (škola, vrtić, obitelj). Sekundarna prevencija djeluje na neke uzorke „rizičnosti“. Njome se ulaže u specifične programe pomoći te u prevenciju rizika, a provode ju centri za socijalnu skrb, savjetovišta, centri za mentalno zdravlje i sl. Tercijalna prevencija obuhvaća rijetke uzorke koji manifestiraju ozbiljne probleme u ponašanju. Ona ulaže u tretmane i rehabilitacijske programe, a provode ju terapeutske zajednice, psihijatrijske bolnice, kaznene ustanove, odgojni domovi i sl. (Bašić, 2009). U novijoj literaturi prevencija se dijeli na univerzalnu, selektivnu i

indiciranu prevenciju. Dok su univerzalnom prevencijom obuhvaćeni svi učenici, selekcionirani preventivni programi usmjereni su na specifičnu skupinu djece koja iziskuje različite oblike i sadržaje dodatne stručne podrške u početnoj fazi razvoja njihovih problema, bez obzira na to o kojim je problemima riječ (Bouillet i sur., 2015). Na nju se nadovezuje indicirana razina prevencije. U odgojno-obrazovnim ustanovama provode se programi univerzalne i selekcionirane prevencije, dok učenici s intenzivnim problemima u ponašanju iziskuju intervencije i tretmane koji u pravilu nadilaze mogućnosti same škole i podrazumijevaju interdisciplinarni i međuresorski pristup u zajedničkom djelovanju različitih službi lokalne zajednice.

Preventivni programi omogućuju jačanje čimbenika zaštite te podršku otpornosti djeteta ili mlade osobe jer povoljno utječu na razvojni put pojedinca. Razvoj raznih učinkovitih preventivnih programa usmjerenih na opću populaciju i specifične poremećaje odvija se zadnjih 30-ak godina, a velika je pažnja posvećena upravo preventivnom djelovanju u školi. Razlog tome leži u količini vremena koju djeca provode u obrazovnom sustavu, ali i u važnosti školskog okruženja za razvoj i pozitivne i/ili negativne životne ishode svakog pojedinca (Novak i Bašić, 2008). Autorice ističu da je škola često mjesto provedbe univerzalnih preventivnih programa čija je namjera preveniranje problema prije njihova nastanka. Učinkoviti preventivni školski programi trebaju biti sustavni i strukturirani, dosljedno implementirati sve aktivnosti programa, poticati vanjsku edukaciju i dati podršku svim akterima programa i primjenjivati rane intervencije koje smanjuju vjerojatnost daljnjeg razvijanja problema u ponašanju. Pregledom svjetskih trendova u nastojanjima suzbijanja delikventnog ponašanja učenika, kao najuspješnije strategije prevencije navode se programi koji uključuju: razvijanje i osnaživanje socijalnih vještina te cjelokupnog razvoja pojedinca, osnaživanje i razvijanje vještina uspješnog roditeljstva, treninge nenasilnog rješavanja sukoba, organiziranje aktivnosti kvalitetnog provođenja vremena nakon nastave, reorganizaciju školskog okruženja, programe u razredima te sveobuhvatne intervencije u lokalnoj zajednici. Kada je riječ o rizičnim ponašanjima učenika, tada su programi češće selektivnog i indiciranog tipa (Mihić i Bašić, 2008). Važno je naglasiti da primjerene intervencije djeluju na više područja funkcioniranja učenika. Tako se treningom socijalnih vještina može djelovati na područje odnosa prema vršnjacima, otvorenosti u komunikaciji i interesima, odnosu s učiteljem i obiteljske odnose, dok je vršnjačkom

pomoći i programima podrške moguće djelovati na područje odnosa prema obrazovanju, odnosa prema obvezama, zadovoljstvu sobom i na odnos s vršnjacima (Bouillet, 2016).

Preventivne intervencije na razini škole u kojima učitelji imaju značajnu ulogu, mogu imati snažan utjecaj pozitivnih ishoda učenika s problemima u ponašanju. Kako bi preventivne intervencije bile uspješne, potrebno ih je postaviti na temelju procjene rizika i zaštita u specifičnom školskom okruženju, a zatim programe provoditi u suradnji s roditeljima, različitim službama u zajednici te ostalim članovima zajednice (Kranželić Tavra, 2002). Problemi u ponašanju imaju iznimno negativne posljedice za socijalni razvoj pojedinca i društva, pa su stoga škole dužne oblikovati i realizirati odgovarajuće preventivne programe kako bi se smanjivao intenzitet rasta takvih ponašanja da se ne širi prema delikvenciji, psihičkim smetnjama i sl. Odgojno-obrazovne ustanove pozvane su koristiti učinkovite strategije kojima bi se svladali uočeni problemi u ponašanju učenika. Učitelji i stručni suradnici bi trebali podupirati kognitivnu i socijalnu kompetentnost, vještine rješavanja problema, autonomiju i općenito razvoj pozitivnog identiteta svakog učenika.

Prepoznavanje obilježja obiteljskog okruženja je od važnosti za planiranje adekvatnih, kako preventivnih tako i tretmanskih, intervencija prema obiteljima učenika s problemima u ponašanju (Radetić-Paić, 2010). Suvremena zakonodavstva obvezuju odgojno-obrazovne ustanove da roditeljima pružaju podršku u pitanjima roditeljstva i djetetovog razvoja, što obuhvaća široki raspon informacija, potpore, obrazovanja, osposobljavanja, savjetovanja i drugih mjera ili usluga usmjerenih na utjecaj roditeljskog razumijevanja i obavljanja roditeljske uloge, s ciljem dosezanja boljih razvojnih i socijalizacijskih ishoda djece (Skočić Mihić, Blanuša Trošelj i Katić, 2015).

Savjetodavni rad, uključivanje u program stručnog rada, pružanje podrške te određivanje potrebitih mjera vezanih uz sprečavanje nastanka nepovoljnih ishoda problematičnog ponašanja pomaže učenicima i obiteljima u unapređivanju socijalnih vještina, rješavanju nastalih problema te razvijanju roditeljskih kompetencija. Kvalitetna suradnja roditelja i škole ima preventivnu ulogu djelovanja odgojno-obrazovnih ustanova. Pozitivni odnosi s roditeljima ključan su čimbenik u prevenciji problema u ponašanju. Iskustvo učitelja i stručnih suradnika u školama često ukazuje

da je roditelje koji bi se najviše trebali uključivati u školske intervencijske programe, najteže zainteresirati (Bouillet i Velimirović, 2017).

Ukratko, odgojno-obrazovne ustanove su obvezne biti snažan činitelj zaštite u razvoju socijalizacijskih teškoća djece, a da bi to bilo moguće, neophodno je jasno pozicioniranje preventivskog i inkluzivnog djelovanja u sve komponente odgojno-obrazovne ustanove, uključujući (Bašić, 2009):

- vođenje ustanove (podržavajuća uprava i kvalitetno vođenje, jasne procedure promatranja i modificiranja programa i politike ustanove, podržavajuća, suradnička atmosfera)
- akademska postignuća (usmjerenost na učenje, smislenost učenja i poučavanja, visoka očekivanja od djece i odraslih, podržavanje i nagrađivanje truda)
- disciplinski standardi (jasni, dosljedni, provedivi i transparentni)
- sudjelovanje svih djelatnika i korisnika (djece i roditelja, s jasno definiranom osobnom odgovornošću svakog sudionika)
- suradnja unutar i izvan ustanove, budući da socijalizacijske teškoće djece mogu upućivati na potrebu postupanja drugih službi i ustanova.

Jasno je da bi učitelji već u svom inicijalnom obrazovanju trebali biti pripremljeni za provedbu programa prevencije problema u ponašanju (Opić i Jurčević-Lozančić, 2008). Međutim, važna uloga pripada i cjeloživotnom obrazovanju učitelja jer je razina njihove kompetencije u svakom slučaju vrlo važan aspekt uspješnosti svakog preventivskog programa.

3.1. Kompetencije učitelja za odgoj i obrazovanje učenika s problemima u ponašanju

Glavne osobe koje ulažu napor da uočene probleme kod učenika ublaže i smanjuju su učitelji, jer je upravo školska dob najpogodnija za modifikaciju ponašanja i formiranje ličnosti. Od njega se očekuje da ovlada kompetencijama koje će mu omogućiti uočavanje ozbiljnosti problema. Učenici koji iskazuju probleme u ponašanju imaju različite poteškoće. Učitelji bi pažljivo trebali pratiti svaki obrazac ponašanja učenika te njegovu učestalost i karakteristike bilježiti kako bi kasnije mogli procijeniti što nije u redu i gdje leži problem. Na kraju valja spomenuti, da treba biti ponosan na svakodnevne male uspjehe i ne podcjenjivati moć nade.

Konstantno treba učiti i boriti se za napredak svakog učenika. Uspjeh učenika, uspjeh je učitelja.

Mnoga istraživanja govore općenito o kompetencijama učitelja, pa tako kao temeljne kompetencije učitelja Palekčić (2007, prema Kudek Mirošević, 2012) navodi sadržajno-predmetne (stručne), dijagnostičke, didaktičke i kompetencije u vođenju razreda. U odnosima učitelja prema učenicima ističu se kompetencije učitelja poput inovativnosti, stvaralaštva, rješavanja problema, razvoja kritičkoga mišljenja, poduzetnosti, informatičke pismenosti, socijalnih i drugih kompetencija. U literaturi se spominju i specifične kompetencije učitelja za rad s učenicima s teškoćama kao što su kompetentnost u primjeni različitih strategija poučavanja i učenja te sposobnost savjetovanja (učenika i roditelja) o različitim obrazovnim pitanjima i razvojnim problemima, uključujući i dobro poznavanje metode suradničkog učenja (Kudek Mirošević, 2012).

U *Okviru nacionalnoga standarda kvalifikacije za učitelje u osnovnim i srednjim školama* (2016, str. 10) istaknuto je razumijevanje važnosti uloge i stjecanje kompetencija učitelja za „ostvarivanje raznovrsnih oblika suradnje s roditeljima/skrbnicima učenika te osposobljenost za pružanje različitih vrsta podrške obitelji u svrhu osiguravanja učenikova neometanog razvoja.“

Stvaranje povoljnog socijalno-psihološkog ozračja i kvalitetnog odnosa s učenicima, praćenje njegova razvoja i ponašanja te suradnja s drugim učiteljima, obveza je svakog učitelja (Opić i Jurčević-Lozančić, 2008). Od suvremenog učitelja se očekuje da je sposoban definirati problem, pronaći moguća rješenja, odlučiti koje je rješenje najbolje, utvrditi kako ga najbolje implementirati i ocijeniti učinkovitost njegove provedbe. Također je važno upoznati i djetetovo viđanje problema, razumjeti ga te mu pomoći da bolje razumije svoje ponašanje kako bi ga usmjerio na pozitivne promjene (Bouillet, 2010). Učiteljev rad mora poštivati individualnost učenika, njegov prirodni integritet i njegove potrebe. Cilj takvog rada je pripremiti učenika za demokratsko građanstvo, a svakom učeniku kojemu su identificirani problemi u ponašanju pristupiti s pozicije ljudskih prava (Vlah, 2014).

Idol (2006) je u svom istraživanju promatrala utjecaj stavova učitelja prema suradnji s učenicima i kolegama jer je smatrala da je to važan činitelj za rezultate postignuća i uspješnosti učenika u inkluzivnom razredu. Cilj istraživanja bio je spoznati na koji način učitelji mogu pravovremeno reagirati i pružiti svoje znanje i

vještine u trenutku kada učenici iskažu teškoće, a da pri tome ne izdvajaju te iste učenike iz razreda. Istraživanjem se utvrdilo da je vrlo korisno kada učitelj ima suradničke vještine i izgrađuje povjerenje prema svima (učenicima, stručnim suradnicima, roditeljima, izvanškolskim službama podrške). Idol (2006) također ističe kako je važna suradnja učitelja i stručnih suradnika, njihova međusobna komunikacija i zajedničko usmjerenje da pomognu učenicima kojima je pomoć potrebna.

Suvremene znanstvene spoznaje učinkovitog rada s učenicima koji iskazuju probleme u ponašanju upućuju na to da učitelj kreativnim strategijama i podrškom može potaknuti učenika na učenje i njegov angažman u prosocijalnom ponašanju (Vlah, 2014). Bouillet, Pavin Ivanec i Kranželić (Bouillet i sur., 2015) istraživanjem provedenim u hrvatskim osnovnim školama su potvrdile da je svako ulaganje u odgojnu podršku učenika koji su se nalazili u riziku pojave i rasta problema u ponašanju u ranoj fazi školovanja, imalo pozitivan utjecaj na učenike, na njihova školska postignuća, socijalne odnose te na sveukupno razredno ozračje.

Za rad s učenicima koji manifestiraju probleme u ponašanju, učitelj treba posjedovati određene kompetencije, među kojima su vještina suradnje i učinkovitog komuniciranja, svjesno prihvaćanje različitosti u razredima i pozitivan stav prema prihvaćanju učenika s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama u redovne razrede. Navedene kompetencije moraju biti utemeljene na čvrstim, toplim i konstruktivnim međuljudskim odnosima. Uspješnost svakog učitelja u radu s učenicima koji imaju probleme u ponašanju očituje se u izgradnji povjerenja kako bi lakše zadovoljio njihove potrebe i pomogao im u postizanju uspjeha (Vlah, 2014).

Da bi komunikacija bila kvalitetna, učitelj treba naučiti „jezik prihvaćanja“, čije su sastavnice „ja-poruke“, aktivno slušanje i povratna informacija učenikova ponašanja. Njime se razvija međusobno poštovanje i povjerenje, potiče se otvorenost te komunikacija koja ne sadržava nejasnoće i netočna značenja (Bouillet, 2010). Uspješna komunikacija osigurava dobrobit za učenikov psihosocijalni i akademski razvoj, ali i uspostavlja pozitivno razredno ozračje razredne zajednice koje je važno za rad i disciplinu nastavnog procesa (Vlah, 2014). Bouillet (2010) ističe i važnost poticanja samokontrole ponašanja te poticanje samopouzdanja kod učenika koji manifestiraju probleme u ponašanju. Postupci učitelja moraju usmjeravati pozornost na važna ponašanja, dogovaranje željenog ponašanja, prihvaćanje unaprijed

dogovorene posljedice za nepoželjno ponašanje, osigurati česte promjene aktivnosti i mnogo fizičke aktivnosti, poželjno je koristiti se humorom u svrhu ublažavanja situacije, usmjeriti pažnju na učenike tako da se koriste njihova imena, jasno iznositi zahtjeve, davati kratke i jasne upute, važne informacije ponoviti više puta te povećati broj povratnih informacija (O`Regan, 2008). Svaki učitelj mora pružiti poticaj za razvoj prosocijalnog ponašanja, odustati od stroge kontrole i pokušati biti fleksibilan te dati do znanja da je svaki učenik voljen usprkos izloženom problemu. Učitelj se ne bi smio uvesti u raspravu s učenikom, popuštati u očekivanjima, postavljati ultimatum i zanemarivati neprikladna ponašanja. Ključan činitelj uspjeha u svladavanju problema u ponašanju je vjera u učenika, u njegove mogućnosti za promjenom, ali i vjera u naše sposobnosti u ostvarenju tog uspjeha (Jensen, 2000). Zato je učitelj dužan proširivati svoja znanja kako bi pravovremeno mogao identificirati odstupanja u ponašanju i kako bi se osigurao didaktičko-metodičkim sredstvima u razrednoj nastavi kojima bi zadovoljio potrebe i zahtjeve svakog učenika (Koller-Trbović i Žižak, 2012).

U svom godišnjem izvješću, pravobraniteljica za djecu Republike Hrvatske, ukazuje na nedostatak kompetencija i bespomoćnost školskih djelatnika da primjereno odgovore na potrebe učenika s problemima u ponašanju te navodi:

„Nerijetko su više fokusirani na teškoće koje njima dijete čini nego na pružanje pomoći djetetu, ne percipiraju školu kao nužni zaštitni faktor u djetetovom rizičnom odrastanju, a dijete doživljavaju kao ometajući faktor i breme, a ne kao izazov. Ponekad se susrećemo i sa stavom da su „djeca takva, jer imaju previše prava. Zabrinjava da neki prosvjetni djelatnici još uvijek ne znaju da neprihvatljivo ponašanje nije djetetovo pravo i da je upravo u njegovoj etiologiji nerijetko kršenje djetetova prava“ (Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu, 2014, str. 122).

Učitelji kao ključni činitelji prevencije problema u ponašanju u pravilu ukazuju na nesnalaženje i nespремnost za odgoj i obrazovanje učenika s problemima u ponašanju, što je često popraćeno izostankom organiziranog i planiranog programa podrške tim učenicima (Bouillet, 2014). Na temelju rezultata svog istraživanja Kudek Mirošević (2012) zaključuje da je u školama potrebno poboljšanje i daljnje unapređenje rada razrednika koji bi bili kompetentniji profesionalci kao voditelji učenika u procesu njihova rasta, razvoja i napredovanja. Učenici bolje procjenjuju razrednika koji s njima uspostavlja razredna pravila, često potiče i ohrabruje aktivnosti učenika te nudi individualne razgovore izvan nastave, ako je to nekim

učenicima potrebno. Učenici primjećuju kada je razrednik više usmjeren na cilj i zadatke na nastavi, a kada je više usmjeren na učenike i na individualni pristup svakom učeniku.

Učitelji imaju značajnu ulogu u provedbi učinkovite pedagoške prevencije problema u ponašanju. Pedagoška prevencija je sinonim za univerzalnu prevenciju, ali je naglasak na kompetenciji učitelja da kroz odgojno-obrazovni proces preventivno djeluje na sprečavanje rizičnih ponašanja. Zato se ističe važnost osposobljavanja učitelja za provedbu pedagoške prevencije problema u ponašanju (Opić i Jurčević-Lozančić, 2008). Pri tome je mnogo više pozornosti potrebno usmjeriti upravo razvoju kompetencija za djelotvorno poučavanje učenika s problemima u ponašanju. U protivnom će problemi u školovanju tih učenika, ali i u samom radu učitelja, biti sve veći i veći jer su problemi u ponašanju teškoće koje kod učitelja dovode do najvećeg nezadovoljstva, osjećaja bespomoćnosti i zasićenja svojim poslom (Bouillet, 2013).

3.2. Strategije odgojno-obrazovne podrške učenicima s problemima u ponašanju

Mnogi učenici s problemima u ponašanju se ponašaju tako da znatno ometaju odvijanje nastavnog procesa. Problemi u ponašanju nadalje omataju druge učenike, učiteljev rad te onemogućuju kvalitetno učenje sadržaja koji se treba usvojiti. Takva ponašanja loše djeluju i na učenika i na njegovo okruženje, otežavaju uspješnu socijalnu integraciju te zahtijevaju stručnu pomoć. Za učitelja je važno da se usmjeri na one stvari nad kojima ima kontrolu, da bude strpljiv, brzo djeluje te uključi roditelje i ostale stručne suradnike. Da bi nastavni proces bio provediv, razredom treba vladati disciplina. Njome se učenici uče boljem ponašanju, poznaju pravila, a ako pogriješe, znat će što će se dogoditi. Svaki učitelj ju treba provoditi bez negativnih emocija i kritiziranja (Bouillet, 2010). Problemi u ponašanju također najčešće imaju negativan utjecaj na akademska postignuća (Rumpf, 2006).

Stoga ne iznenađuje da mnogi autori naglašavaju važnost korištenja znanstveno dokazanih strategija poučavanja u svim područjima obrazovanja ove osjetljive skupine učenika. Sukladno tome, razvijene su i evaluirane različite intervencije čija je svrha smanjivanje ili potpuno uklanjanje problema u ponašanju i

teškoća u učenju tih učenika. One se, kako navodi Bouillet (2012) kreću na kontinuumu od specifičnih obrazovnih intervencija (npr. mnemotehničke strategije) do širih strategija poučavanja (npr. suradničko učenje, vršnjačka pomoć, prilagodba kurikulumu i dr.).

Neki učitelji teško mogu razumjeti potrebe učenika koja iskazuju visoku kognitivnu sposobnost, a izrazito su nemirna, lijena, odbijaju suradnju, ne poštuju autoritet i sl. Tu dolazi do pitanja „Kako na kraj s takvim učenicima?“ i „Kako uspješno provesti nastavni sat?“ Takvi učenici često izazivaju frustracije i udaljavaju druge učenike od sebe. Kod njih je često prisutan i loš školski uspjeh. Neuspjeh u postignuću dovodi do niskog samopouzdanja, a ukoliko na taj neuspjeh, učitelji i roditelji reagiraju na neprihvatljiv način, onda to dovodi i do loših ishoda učenikova ponašanja (Bouillet, 2014). Svaki stupanj razvoja kod učenika, ima svoje vlastite ciljeve i zahtjeve. Učenik ima različite potrebe na svakom stupnju razvoja, a susreće se i sa različitim preprekama. Tu se pred učitelja pojavljuju mnoge prilike da povoljno utječe na njegov razvoj (Greenspan, 2004). Dolaskom u školu, učenici donose niz različitih ponašajnih, emocionalnih i socijalnih vještina i potreba u učenju s kojima se svaki učitelj treba dobro upoznati. Kako bi učitelji bili uspješni u zadovoljenju potreba svakog djeteta, potrebno je da koriste različite tehnike i metode rada te da ima raznoliki i odgovarajući pristup prema svakom učeniku (Bašić, Koller-Trbović i Uzelac, 2004). Učitelj mora biti jasan u postavljanju zahtjeva i konstantno poticati emocionalno-socijalne odnose u razredu. Valja naglasiti važnost korištenja verbalne pohvale i ohrabrivanja učenika, što manje javno upozoravati na pogreške, ne dopustiti zadirkivanje vršnjaka, isticati pravila u razredu, jasno odrediti posljedice određenog ponašanja i na njih ukazivati i uključiti učenike u sve aktivnosti. Također treba naglasiti da svaki učitelj treba biti dosljedan u svojim zahtjevima i držati se svojih pravila.

U nastavku ćemo nabrojati neke strategije koje je poželjno imati na umu i primjenjivati ih u određenim situacijama kada za njih dođe potreba u nastavnom procesu. Svaki dan je dobro započeti s tjelesnom aktivnošću kako bi se potaknuo dotok kisika do mozga, dobro je uspostaviti miran, ohrabrujući i dosljedan pristup s dobro strukturiranom rutinom koju prate jasna pravila i standardi. Učitelji bi trebali koristiti učionice s klasičnim razmještajem klupa, radije nego otvorenim rasporedom, a grupiranje učenika prema sposobnostima može pomoći da se osjećaju ugodnije, jer

okruženje odgovara njihovim potrebama. Poželjno je koristiti ugovor o učenikovom ponašanju (O`Regan, 2008), voditi računa o posebnim događajima (rođendani, važni kulturni dani koji se obilježavaju) te tako osigurati pozitivnu klimu u razredu, nastojati razviti otvorenu komunikaciju i uključiti cijeli razred (Jensen, 2000). Kovčo (1996) smatra da se nastava ne bi trebala konstantno održavati u učionici i da postoje različite teme koje pobuđuju zanimanje učenika, a o kojima bi se moglo naučiti na neki drugi, učenicima kreativniji i interesantniji način.

Učenici s problemima u ponašanju u školi traže više vremena, ljubavi i strpljenja od ostalih učenika. Oni koji ne dobiju potrebnu pažnju i ono što žele, počinju ometati nastavu, opiru se školskim obvezama i frustriraju ostale učenike. U toj situaciji se ne smije primjenjivati kazna, jer bi se time učenici još više osjećali neprihvaćeno i nevoljeno. Učitelji bi trebali davati zadatke kojima su dorasli te ih pohvaliti za dobar rad i trud, znati slušati i objasniti da je svatko odgovoran za svoje ponašanje. Obveza svakog učitelja je da kaže svoje mišljenje i u situacijama kada se ne slaže s učenikovim postupcima te da bude dosljedan u tome. Dobro je i podsjećati na prošle uspjehe, jer se time ohrabruje učenika i učvršćuje odnos među njima. (Glasser, 2000).

Odgovornost učitelja je da svojim odgojnim postupcima kod djece potiče suradničke odnose. Rad unutar razrednog odjeljenja može se organizirati na način da učenici koji imaju bolje obrazovno postignuće, pomažu slabijim učenicima. Takav princip rada doprinosi razvoju pojedinca i stvaranju osjećaja zajedništva razrednog kolektiva (Kovčo, 1996). Zajednička učenja učenika ne samo da pomažu u svladavanju obrazovnih sadržaja, već pomažu i u učenju socijalnih vještina, no ona moraju biti dobro promišljena i pripremljena (Bouillet, 2010). U slučaju dobre organizacije nastavnog procesa i usmjerenosti škole na ponašanje učenika, 75–85% učenika usvaja društveno prihvatljive i individualno djelotvorne oblike ponašanja na razini univerzalnih programa, dok 10–20% učenika pripada selekcioniranoj skupini i zahtijeva selekcioniranu prevenciju. U takvim okolnostima indiciranu prevenciju (tretman iziskuju tek pojedini učenici čiji su problemi izuzetno složene etiologije pa iziskuju i složene oblike podrške (Bouillet i sur., 2015).

Koller-Trbović i Žižak (2012) naglašavaju slabu informiranost roditelja o postupcima i strategijama koje se poduzimaju prema njihovoj djeci u školama i specijaliziranim ustanovama kao i nedovoljnu uključenost roditelja u same

intervencije. Istraživanja pokazuju da su intervencije koje uključuju cijelu obitelj, učinkovitije od onih koje se poduzimaju isključivo s učenicima ili roditeljima. Intervencije koje su usmjerene isključivo na učenika, bez uključivanja roditelja ili obitelji, na obiteljsko funkcioniranje imaju negativan utjecaj (Ferić, 2002). Iz navedenog proizlazi važnost kvalitetne suradnje učitelja i roditelja učenika u svim mjerama koje se poduzimaju prema njihovoj djeci. Tim više, kad neka iskustva sudjelovanja roditelja u procesu procjene problema u ponašanju učenika ukazuju da su roditelji skloni ublažavanju ozbiljnosti problema svoje djece, a razlog tome pridodaje se strahu od etiketiranja djeteta, doživljaju djetetova problema kao osobnog neuspjeha i stavu da će dijete probleme samo prevladati jer se radi o prolaznoj razvojnoj fazi (Bouillet i Velimirović, 2017).

Nadalje, odgoj i obrazovanje učenika s problemima u ponašanju teško je zamisliv bez suradnje učitelja i stručnih suradnika. Oni zajedno pružaju pomoć i potporu u različitim problemskim situacijama koristeći psihosocijalne intervencije, suradnju sa zdravstvenim i socijalnim ustanovama i tretman uočenog problema (Bouillet, 2010). Primjeri odgojno-obrazovne podrške koje učitelji učenicima, u suradnji sa stručnim suradnicima, mogu pružiti u školskom okruženju su: individualni rad s učenikom, pružanje pomoći u učenju, sudjelovanje u radionicama za razvoj komunikacijskih i socijalnih vještina, jačanje samopouzdanja, razvoj organizacijskih vještina, razumijevanje obiteljskih odnosa i drugo (Bouillet, 2016). Rana odgojno-obrazovna intervencija bi se trebala usmjeriti na podršku onih učenika koji imaju teškoće s praćenjem redovite nastave i razumijevanjem nastavnog sadržaja, učenicima koji imaju poteškoća i izvršenju različitih školskih obaveza te onima koji nisu samostalni i kojima nedostaje sigurnost u aktivnostima koje su započeli. Radi se o intervenciji koja je usmjerena na podršku onim učenicima koji imaju teškoće s praćenjem redovite nastave i razumijevanjem nastavnog sadržaja, učenicima koji imaju poteškoća i izvršenju različitih školskih obaveza te onima koji nisu samostalni i kojima nedostaje sigurnost u aktivnostima koje su započeli, što su različiti oblici manifestiranja problema u ponašanju učenika.

4. Istraživanje

Međusobna povezanost i kvalitetna suradnja sudionika odgojno–obrazovnog sustava iznimno je važna kako bi se učvrstila veza obitelji i škole u profesionalnom razvoju svakog učenika. Od učitelja i drugih odgojno-obrazovnih djelatnika se očekuje „ostvarivanje raznovrsnih oblika suradnje s roditeljima/skrbnicima djeteta te osposobljenost za pružanje različitih vrsta podrške obitelji u svrhu osiguravanja djetetova neometanog razvoja“ (*Okvir nacionalnoga standarda kvalifikacije za učitelje u osnovnim i srednjim školama*, 2016, str. 10).

Naglasak se stavlja na pravovremenu identifikaciju učenika koji manifestiraju probleme u ponašanju pri čemu važna uloga pripada učiteljima. Pravovremena identifikacija može se ostvariti kontinuiranim praćenjem ponašanja učenika, bilježenjem tog ponašanja te prepoznavanjem rizika za razvoj problema. Procjenom roditelja i samoprocjenom učenika na učenikove reakcije u specifičnim situacijama u školi ili kod kuće može se pripomoći u približavanju pronalaska rješenja za moguće probleme u ponašanju. Pažljivom analizom i interpretacijom podataka dobivenih procjenom, dobiva se bolji uvid za potrebe učenika i lakše se mogu razviti strategije pomoći i djelovanja učitelja u suradnji s roditeljima.

4.1. Cilj i hipoteza

Poticaj za ovo istraživanje sadržan je u potrebi za analizom kvalitetnog doprinosa učitelja razredne nastave u odgoju učenika s problemima u ponašanju. Cilj istraživanja je utvrditi odgojna područja u kojima učitelji razredne nastave mogu i trebaju roditeljima i učenicima pružiti dodatnu podršku, radi prevencije problema u ponašanju. Važno je naglasiti kako je obitelj ta koja je dio problema kao i dio rješenja za učenike s problemima u ponašanju, a učitelj je osoba koja sudjeluje u učenikovom životu s ciljem da ga kvalitetno obrazuje i odgaja po moralnim načelima i kulturnim vrijednostima društva.

Istraživanjem se želi utvrditi koliko dobro roditelji procjenjuju ponašanje svoje djece i razumiju li oni uistinu njihove potrebe i uzroke njihova ponašanja. Pozornost je usmjerena na poremećaje u ponašanju i teškoće u ponašanju, jer rizična ponašanja učenika ne bi trebala iziskivati specijalizirane socijalnopedagoške

intervencije, već reakciju obitelji i drugih osoba iz djetetovih redovnih životnih sredina kao što su učitelji i pedagozi (Koller-Trbović i sur., 2011).

Istraživanjem se provjerava sljedeća hipoteza: Roditelji i učenici usuglašeno procjenjuju ponašanja učenika u različitim situacijama. Hipoteza se temelji na rezultatima ranije provedenih istraživanja (Bouillet i Velimirović, 2017; Pavin Ivanec, 2015).

Postoji velik broj istraživanja kojima se pokušava doprinijeti boljem radu s učenicima koji manifestiraju probleme u ponašanju tako da se ti učenici pravovremeno identificiraju te im se pruži kvalitetna odgojno-obrazovna podrška.

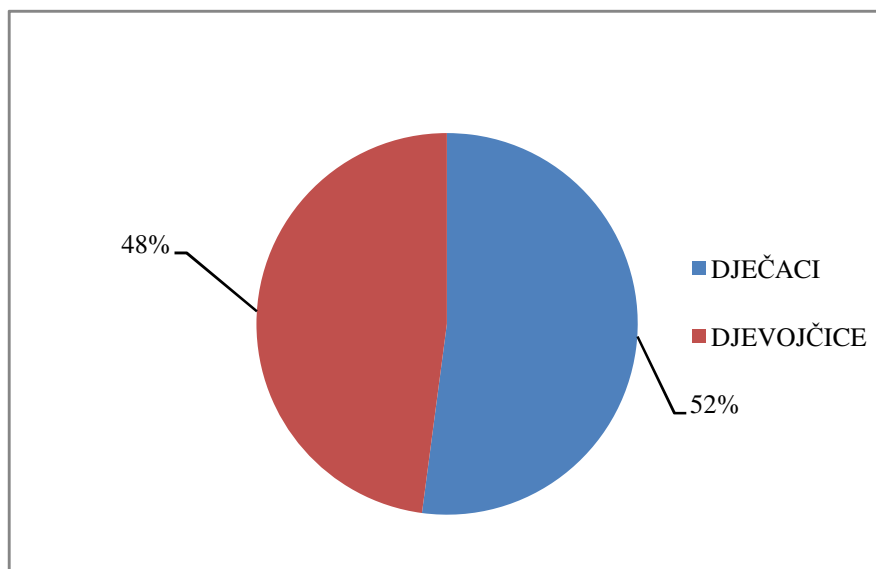
4.2. Metode istraživanja

Istraživanje je sastavni dio većeg projekta Agencije za odgoj i obrazovanje pod nazivom *Razvoj modela socijalnopedagoških intervencija u osnovnoj školi*, koji se provodio od 2015. do 2017. godine, a odnosi se na razvoj modela socijalnopedagoških intervencija koji će omogućiti najbolju zaštitu prava učenika osnovnoškolske dobi s problemima u ponašanju, imajući pritom na umu rasprostranjenost i fenomenologiju problema u ponašanju učenika, njihove potrebe za pravodobnim i stručnim prepoznavanjem te potrebu za intervencijom koja obuhvaća sve važne ekološke sustave i okružja učenika (školu, obitelj, slobodno vrijeme, vršnjačke odnose i dr.). Projekt je obuhvaćao i istraživanje koje je provedeno na uzorku 2865 roditelja i 3301 učenika trećih, petih i sedmih razreda iz 43 osnovne škole u Republici Hrvatskoj (Bouillet, 2016; Bouillet i Velimirović, 2017).

U ovom su istraživanju izdvojeni oni podaci koji se tiču učenika trećih razreda, što znači da je njime obuhvaćeno 1036 učenika i 862 roditelja učenika trećih razreda iz 43 hrvatske osnovne škole.

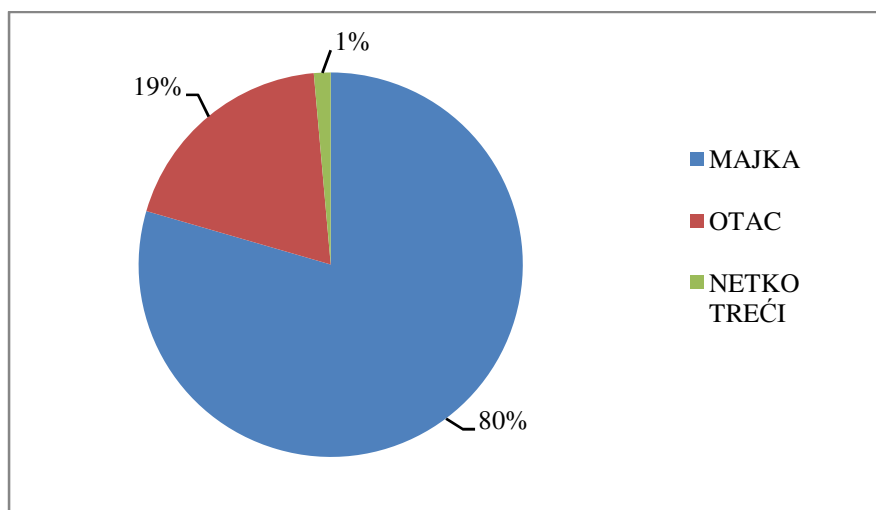
Podaci koji se obrađuju ovim istraživanjem dobiveni su putem analize podataka iz *Upitnik za procjenu potreba učenika za socijalnopedagoškim intervencijama – verzija za učenike* koji su popunjavali učenici tijekom jednog školskog sata uz nadzor stručnih suradnika te analizom podataka iz *Upitnika za procjenu potreba učenika za socijalnopedagoškim intervencijama – verzija za roditelje* koji su popunjavali roditelji. Upitnikom su se dotaknula sva područja

socijalnopedagoškog djelovanja, a to su vršnjački odnosi, obrazovanje, radne navike, obiteljski odnosi (uključujući i procjenu odgojnih stilova roditelja i učitelja), odnos prema autoritetima, slika o sebi i socijalne vještine (Bouillet, 2016).

Grafikon 1: Distribucija učenika prema spolu koji su sudjelovali u istraživanju (%)

Grafikon 1 prikazuje strukturu učenika prema spolu koji su popunili upitnik. Iz njega možemo iščitati da je podjednak postotak dječaka i djevojčica trećih razreda sudjelovalo u istraživanju. Nešto više ispitanih učenika čine dječaci, 4% više nego djevojčica.

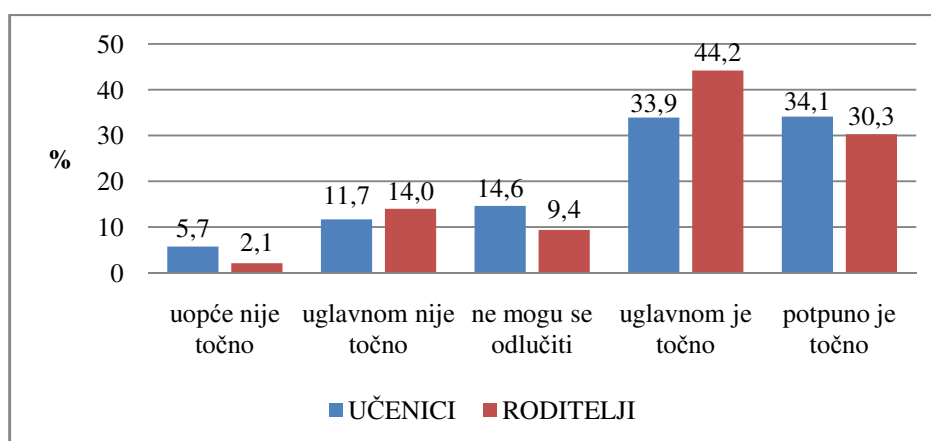

Grafikon 2: Distribucija roditelja (staratelja) koji su sudjelovali u istraživanju (%)

Grafikon 2 prikazuje strukturu uzorka istraživanja koji se odnosi na roditelje učenika, odnosno članove obitelji učenika trećih razreda. Iz njega možemo iščitati da majke čine veći broj ispitanika, čak četiri puta više od očeva, dok samo 1% ispitanika čine drugi članovi obitelji (staratelji, bake, djedovi).

4.3. Rezultati istraživanja

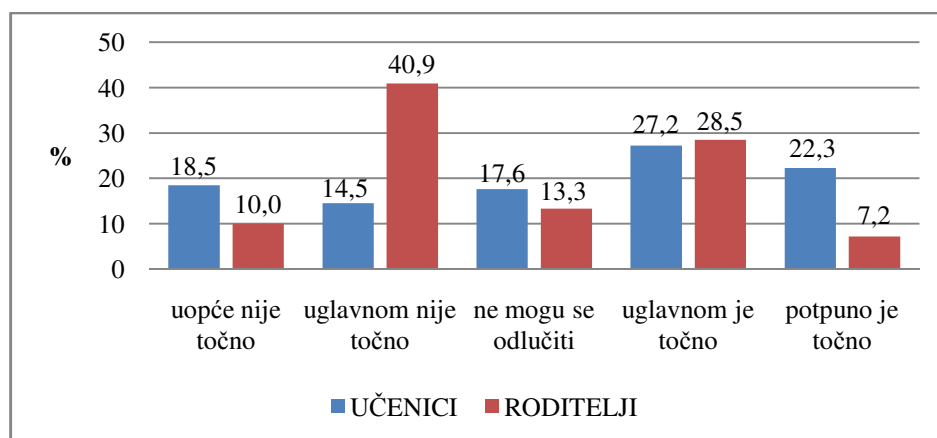
U nastavku su prikazani odgovori ispitanika na tvrdnje sadržane u *Upitniku za procjenu potreba učenika za socijalnopedagoškim intervencijama – verzija za učenike i verzija za roditelje*. Iz cijelog upitnika izdvojile su se samo one tvrdnje koje su bile jednake i za učenike i za njihove roditelje, a sve tvrdnje odnose se na ponašanje učenika. Podaci su prikazani u grafikonima na način da jedan stupac označava ukupan postotak učenika, a drugi stupac ukupan postotak roditelja učenika koji se odlučio za pojedini odgovor. Samim time, uočiti će se međusobna povezanost odgovora učenika i roditelja za iste tvrdnje.

Grafikon 3: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „Bez teškoća govori pred razredom i većom grupom ljudi“ (%)

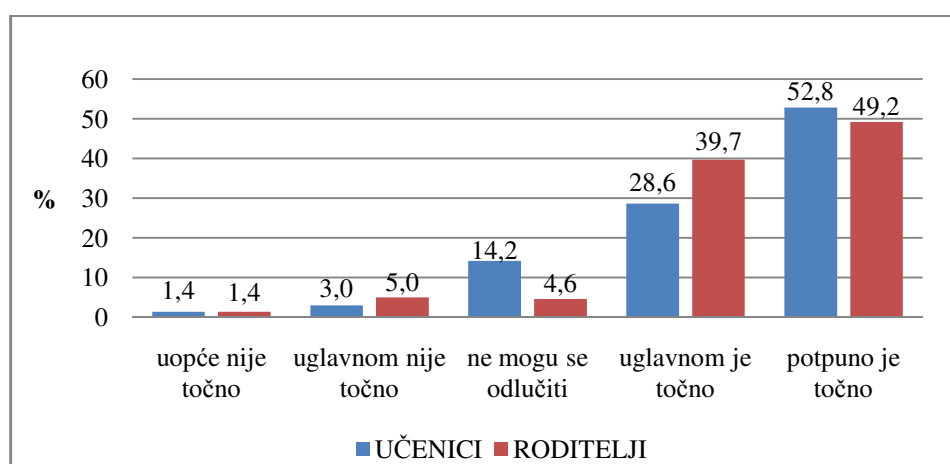
Govoriti pred većom grupom ljudi bez teškoća, izazovna je situacija, no ukoliko učenik na početku prevlada taj strah, kasnije bi se lakše snašao u takvim situacijama, a time ojačao i svoje samopouzdanje. Iz podataka prikazanih u grafikonu 3 proizlazi da više od 2/3 roditelja (74,3%), smatra kako njihova djeca uglavnom i potpuno bez teškoća govori pred razredom i većom grupom ljudi, a usporedi li se to sa odgovorima učenika, može se reći kako i njih oko 2/3 (68%) smatra da je ta tvrdnja uglavnom i potpuno točna. Podacima iz grafikona možemo vidjeti dosta

sličnu procjenu odgovora učenika i roditelja na tvrdnju iz upitnika, dok se jedan mali postotak ispitanika nije mogao odlučiti za odgovor.

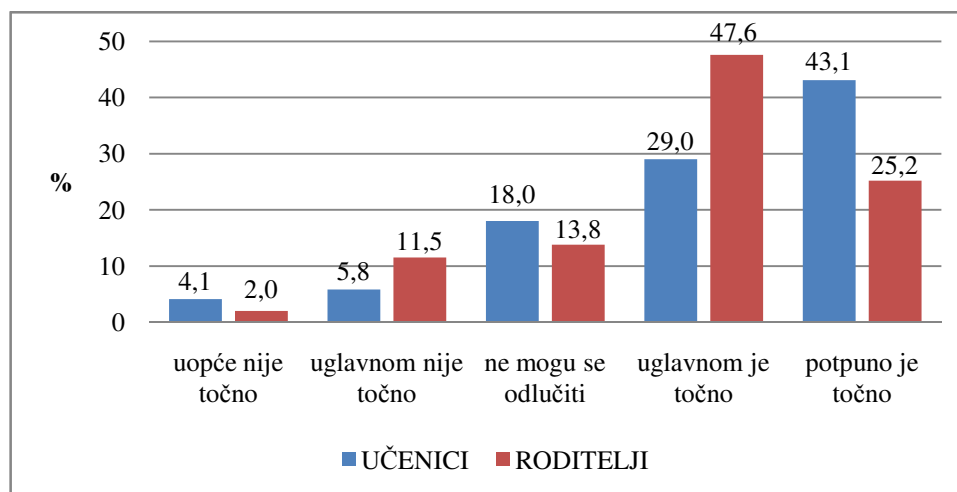
Grafikon 4: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „Može ostati smiren i kada je ljut“ (%)

Prema podacima iz grafikona 4 možemo uočiti kako polovica roditelja (50,9%) smatra da tvrdnja koja govori da učenik može ostati smiren i kada je ljut, uopće ili uglavnom nije točna, dok gotovo polovica ispitanih učenika (49,5%) smatra kako mogu ostati smireni iako su ljuti. Zanimljiv je podatak da podjednak postotak ispitanika (učenici i roditelji) smatra da je navedena tvrdnja uglavnom točna, a vrlo malen postotak roditelja smatra da je ta tvrdnja potpuno točna. Međusobna podudarnost procjene odgovora učenika i roditelja za ovu tvrdnju je slaba.

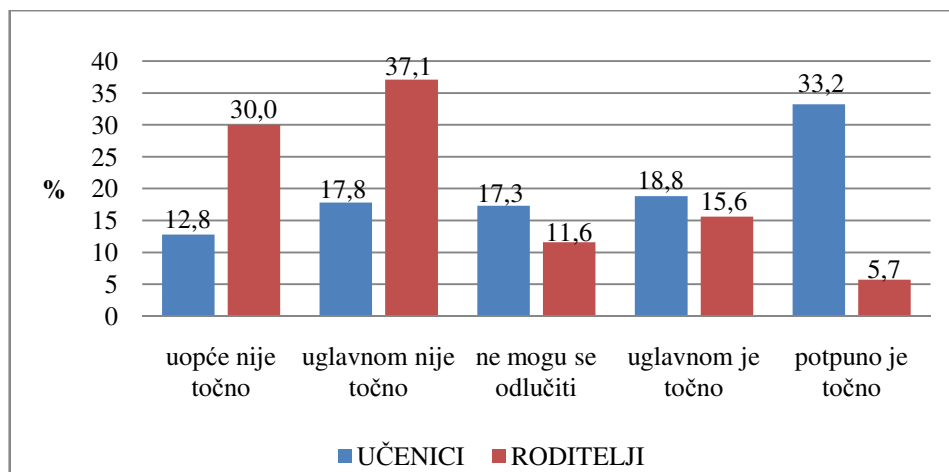
Grafikon 5: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „Školski uspjeh odgovara uloženom trudu i sposobnostima“ (%)

Svako dijete postiže uspjeh prema svojim sposobnostima i trudu, a to je vrlo usko povezano s time koliko roditelji potiču, daju mogućnost za napredak, kako komuniciraju sa djecom i stvaraju motivirajuću okolinu. Ovim grafikonom možemo uočiti podjednaku raspodjelu distribucije ispitanika s obzirom na odgovore za zadanu tvrdnju. Velik dio ispitanika smatra da je tvrdnja točna, čak 88,9% ispitanih roditelja i 81,4% ispitanih učenika, dok se za netočnost ove tvrdnje odlučio jako mali broj ispitanih učenika i roditelja.

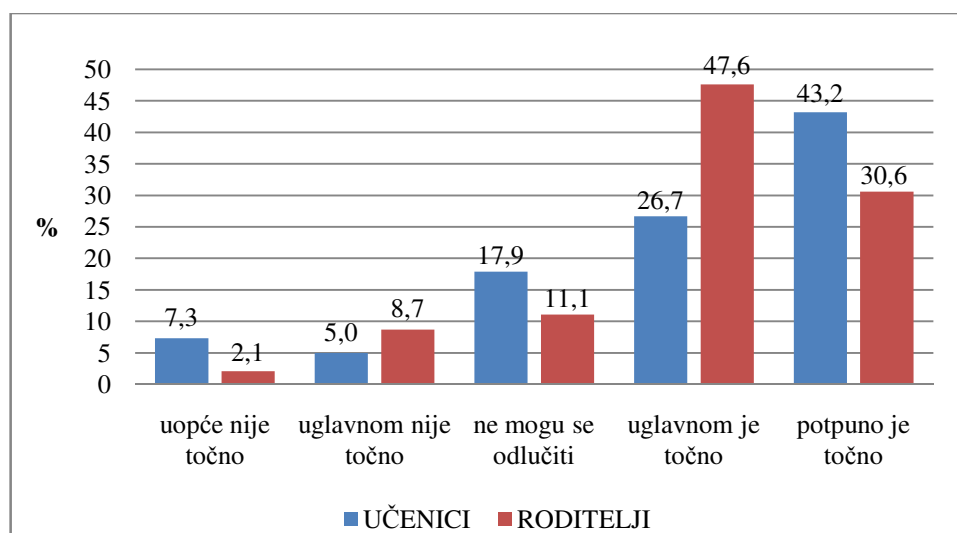
Grafikon 6: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „*Siguran je i samouvjeren*“ (%)

Biti siguran u svoje sposobnosti vrlo je važno kako bi se postiglo ono što se želi i kako bi osoba bila zadovoljna sa sobom i svojim rezultatima. Manjak sigurnosti i vjere u sebe potiče rast straha, koja kao negativna emocija potiče narušavanje povjerenja u svijet. Prema podacima iz grafikona 6 možemo uočiti da više od dvije trećine učenika (72,1%) smatra da su uglavnom i potpuno sigurni u sebe i samouvjereni, a njihovu točnost procjene potvrdio je i vrlo sličan postotak roditelja (72,8%) koji smatra kako su njihova djeca uglavnom i potpuno sigurna i samouvjereni. Vrlo malo ispitanih učenika (9%) i roditelja (13,5%) ne slaže se sa navedenom tvrdnjom.

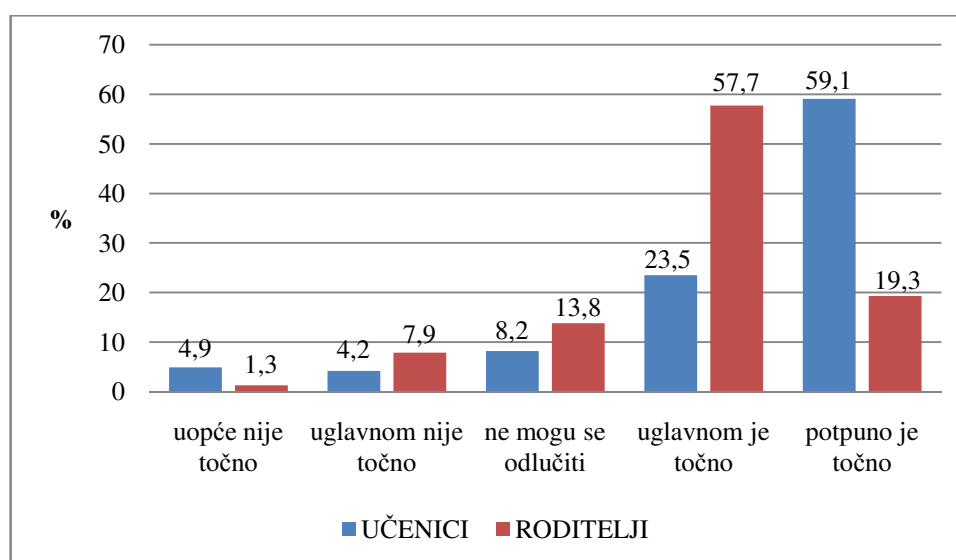
Grafikon 7: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „Svadljiv je“ (%)

Grafikon 7 prikazuje zanimljivu distribuciju ispitanih učenika i njihovih roditelja. Podatci prikazuju da polovica učenika (52%) smatra kako je ova tvrdnja uglavnom i potpuno točna, dok više od polovice roditelja (67,1%) smatra da ova tvrdnja uglavnom ili uopće nije točna. Možemo zaključiti kako je procjena odgovora ispitanika, za ovu tvrdnju podijeljena. Odgojni utjecaj obitelji, najznačajniji je činitelj u razvoju djeteta. Roditelji su modeli ponašanja, uzor svoje djece. Prema ovim podacima, roditelji neke obrasce ponašanja, koje upućuju na svađanje ne uzimaju u obzir kao takvo, već vjerojatno kao nesuglasice koje su normalne u odnosu roditelja i djece.

Grafikon 8: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „Izražava svoje mišljenje i kada je različito od ostalih“ (%)

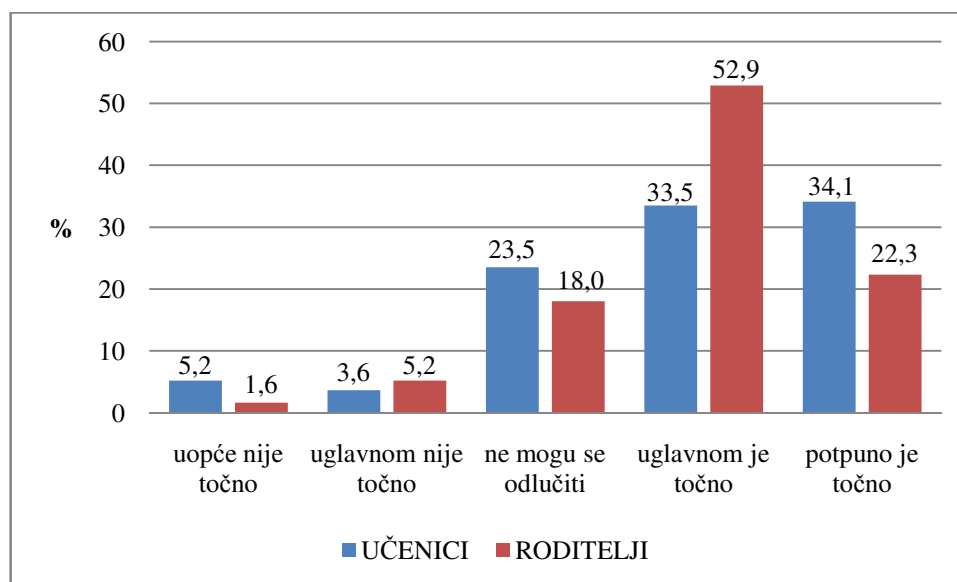
Za tvrdnju „Izražava svoje mišljenje i kada je različito od ostalih“, velikom broju ispitanih roditelja (77,6%) su odgovori bili potvrdni. Sa navedenom tvrdnjom se uglavnom i potpuno slaže i više od polovice ispitanih učenika (69,9%). Tvrdnja se može usporediti i sa podacima iz grafikona 6, jer se odgovori ispitanih učenika koji negiraju točnost tvrdnje međusobno poklapaju. Podaci iz grafikona 6 govore o tome da 27,9% ispitanih učenika smatra da nije sigurno u sebe ili se ne može odlučiti za odgovor, dok se za iste odgovore opredijelilo 30,2% ispitanih učenika iz grafikona 8 koji su se složili s time da se ne mogu odlučiti i da uopće i uglavnom nije točno da žele iznositi svoje mišljenje, iako je različito od drugih. Prema tome, možemo zaključiti kako velika većina učenika bez problema iznosi svoje mišljenje, bez straha da će zbog toga biti prozvani, no skoro jedna trećina učenika se ne slaže sa tom tvrdnjom ili se ne može odlučiti za odgovor, iz čega proizlazi da jedan dio učenika ne voli govoriti o svojim razmišljanjima, jer nisu dovoljno sigurni u sebe.

Grafikon 9: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „Uči iz svojih pogrešaka“ (%)

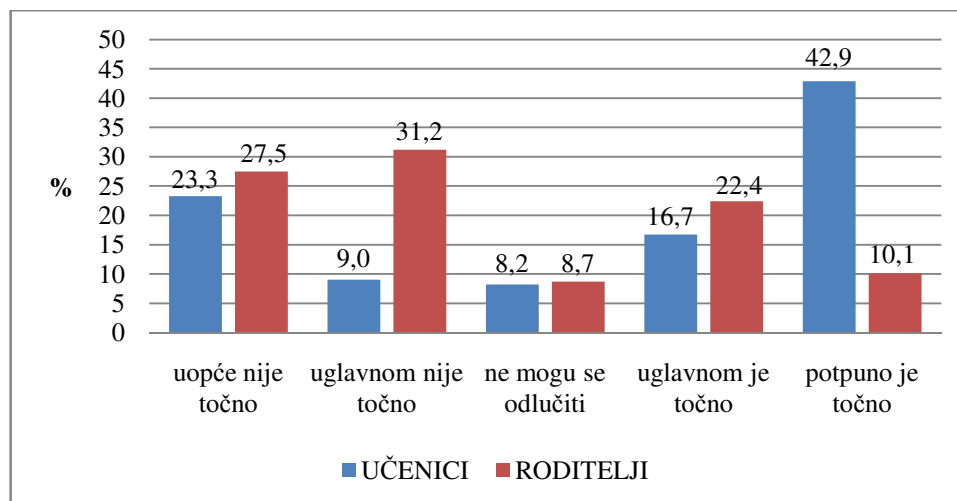
Pogreške koje učinimo moramo gledati kao trenutno iskustvo i mogućnost učenja. Da se iz grešaka treba učiti, slažu se i ispitanici prema podacima iz grafikona 9. Velika većina ispitanika, 82,6% učenika i 77% roditelja smatra da je tvrdnja „Uči iz svojih pogrešaka“ uglavnom i potpuno točna, dok se samo oko 9% ispitanih učenika i roditelja sa zadanom tvrdnjom ne bi složilo. Zanimljiva je i distribucija ispitanika gdje se čak 57,7% roditelja odlučilo za odgovor da je ova tvrdnja

uglavnom točna, dok se 59,1% ispitanih učenika u potpunosti složilo sa navedenom tvrdnjom. Učenici su sigurniji u to da iz svojih grešaka ipak nešto nauče, a roditelji smatraju da je to uglavnom točno, no da postoje situacije u kojima učenici opet pogriješe.

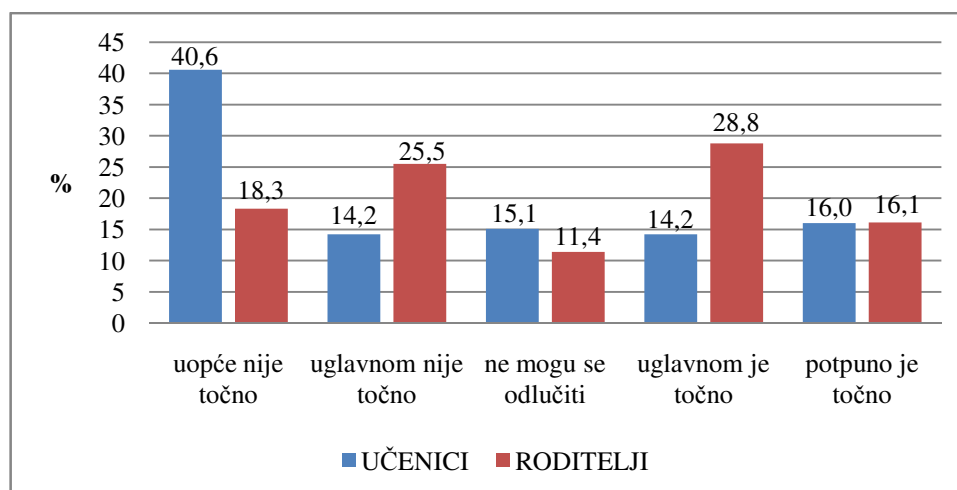
Grafikon 10: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „Vjeruje da većina njegovih vršnjaka ima dobro mišljenje o njemu“ (%)

Svi volimo da drugi ljudi imaju pozitivno i dobro mišljenje o nama. Tuđa mišljenja su nam važna, jer smo društvena bića i svoje stavove formiramo kroz reakcije okoline. No, tuđa mišljenja se temelje na iskustvima druge osobe pa pošto se ta mišljenja razlikuju od naših, teže ih je prihvatiti. Djeci je vrlo važno da budu prihvaćena od strane svojih vršnjaka. Oni imaju potrebu i želju da u društvu budu prihvaćena, što potvrđuju i podaci iz grafikona 10, gdje se može vidjeti kako se 2/3 ispitanih učenika (67,6%) uglavnom i potpuno slaže s ovom tvrdnjom. Dosta velik postotak ispitanih roditelja se slaže s mišljenjem svoje djece, čak 75,2% roditelja smatra da je tvrdnja uglavnom i potpuno točna. S obzirom na ostale grafikone, velika je i distribucija učenika koji se ne mogu odlučiti u procjeni ove tvrdnje.

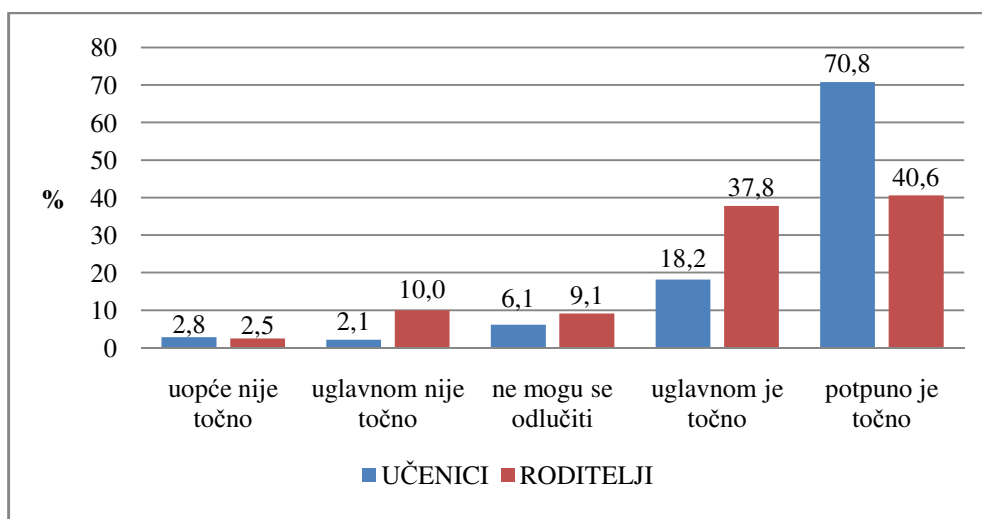
Grafikon 11: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „Voli biti samo kada je tužno“ (%)

Kao što sam već spomenula, svako dijete se voli osjećati prihvaćeno i voljeno, no ima i dana kada neki postupak ili događaj rastuži dijete. Svaka osoba je različitog karaktera, pa tako netko svoju tugu voli podijeliti sa drugima, a netko tada treba mir i samoću. Malo više od polovice ispitanih učenika (58,6%) procjenjuje da se uglavnom i u potpunosti slažu sa tvrdnjom „Voli biti samo kada je tužno“. Isti postotak ispitanih roditelja pak smatra da se ova tvrdnja uglavnom ili uopće ne tiče njihove djece. Ovim grafikonom zanimljivo je uočiti kako su mišljenja i učenika i roditelja dosta podijeljena.

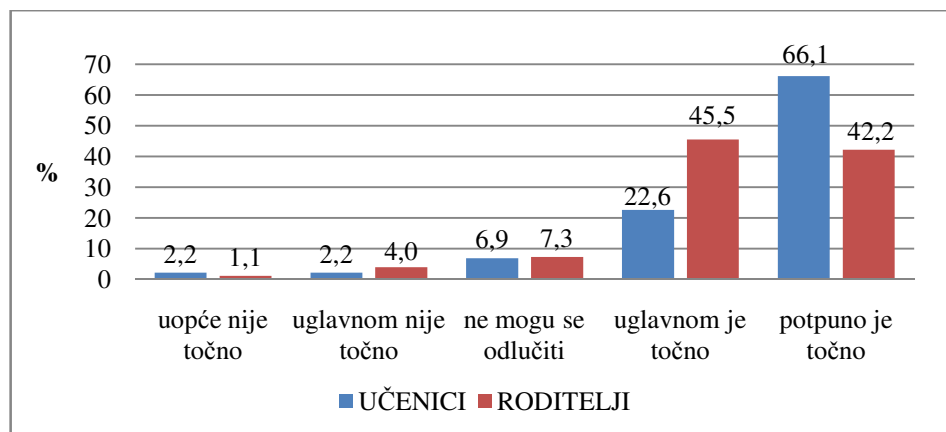
Grafikon 12: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „Voli biti u centru pažnje“ (%)

Odrasle osobe smatraju da djeca vole pažnju. No, jesu li i djeca takvog mišljenja? Prema podacima iz grafikona 12 možemo vidjeti kako se polovica (54,8%) ispitanih učenika uopće ili uglavnom ne slaže s navedenom tvrdnjom. Roditelji su se podijelili u procjeni odgovora na ovu tvrdnju, nešto manje od pola ispitanih roditelja (43,8%) se ne slaže s time da im djeca vole biti u centru pažnje, dok bi se sličan postotak roditelja (44,9%) ipak složio s navedenom tvrdnjom.

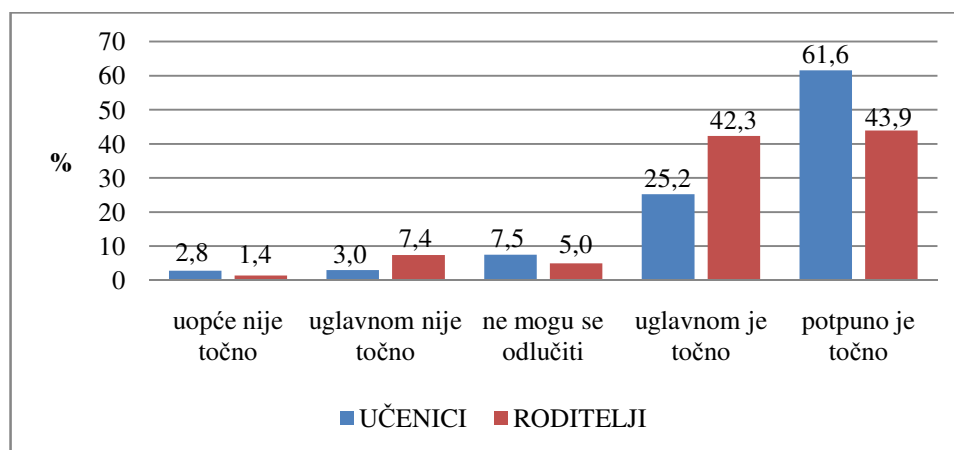
Grafikon 13: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „*Drži do urednosti*“ (%)

Za urednost je potrebno malo truda i volje kako bi ona postala svakodnevna rutina, što kasnije rezultira osobnim zadovoljstvom. Urednost je nešto što se uči. Velika većina učenika (89%) smatra da je uredno, a od toga, nešto više od dvije trećine učenika se potpuno slaže o istinitosti ove tvrdnje. Više od dvije trećine roditelja (78,4%), također potvrđuje ovu tvrdnju, smatrajući da njihova djeca zagovaraju urednost. Njihova distribucija se podjednako rasporedila za odgovore da je tvrdnja uglavnom (37,8%) i potpuno točna (40,6%). Mali postotak ispitanih učenika (4,9%) i malo više roditelja (12,5%) pak smatra da se sa navedenom tvrdnjom ne bi složili. Zanimljivo je istaknuti i podatak da se petina roditelja ne može odlučiti za odgovor ili smatra kako njihova djeca uglavnom ne drže do urednosti.

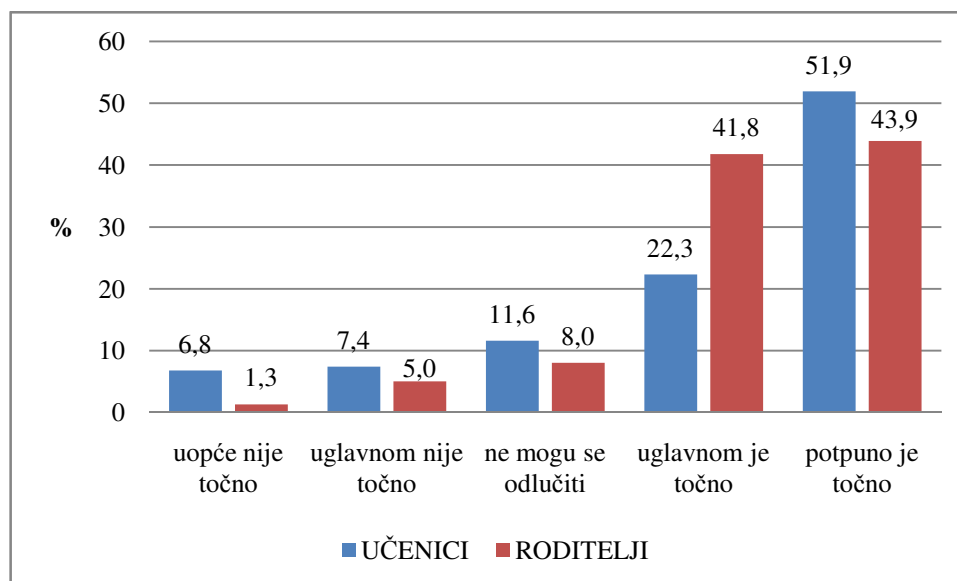
Grafikon 14: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „Zadovoljan sa sobom“ (%)

Podaci iz grafikona 14 upućuju na to da se velika većina roditelja (87,7%) složila s tvrdnjom da su njihova djeca zadovoljna sa sobom. Tvrdnju potvrđuje i velika većina učenika, 88,7% njih se uglavnom i potpuno slaže s njome. Dvije trećine učenika smatra kako je potpuno zadovoljno sa sobom, što je vrlo pozitivna informacija. Jako malen broj ispitanih učenika smatra da nije zadovoljno sa sobom, njih 4,4%, a 6,9% se ne može odlučiti na odgovor. Ovi postoci jesu maleni, ali bi se još trebalo raditi na njihovom smanjenju kako bi se postiglo zadovoljstvo svih učenika. Zadovoljan učenik je sretan učenik, a postizanje toga, cilj je svakog roditelja i učitelja.

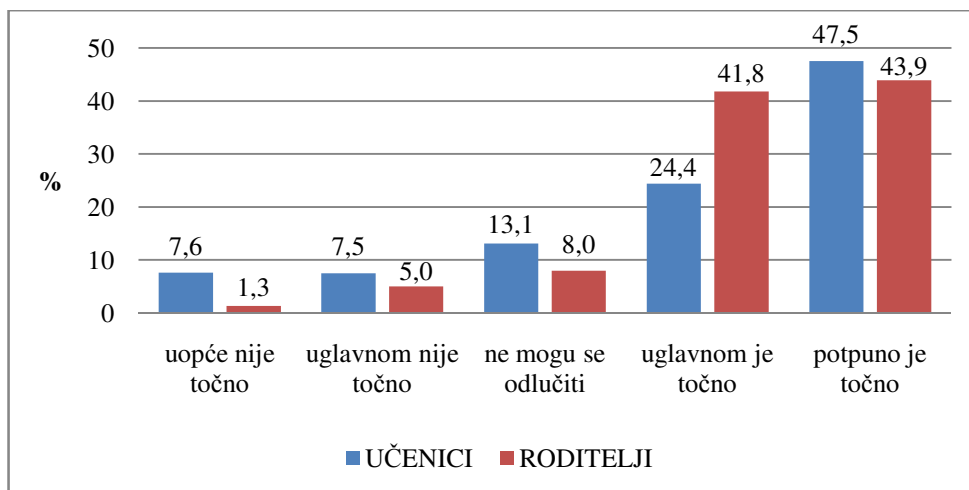
Grafikon 15: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „Zadovoljan uspjehom koji se postiže u školi“ (%)

Svaki učenik postiže uspjeh prema svojim sposobnostima i interesima, a njegovo zadovoljstvo uspjehom ključan je element za daljnje napredovanje. Većina ispitanih roditelja se uglavnom i potpuno slaže s tvrdnjom da su njihova djeca zadovoljna s uspjehom, čak njih 86,2%. S ovom tvrdnjom slaže se i podjednak postotak ispitanih učenika, njih čak 86,8%. Vrlo malo roditelja (8,8%) i učenika (5,8%) se nije složilo s ovom tvrdnjom, a preostali ispitanici se nisu mogli odlučiti za odgovor.

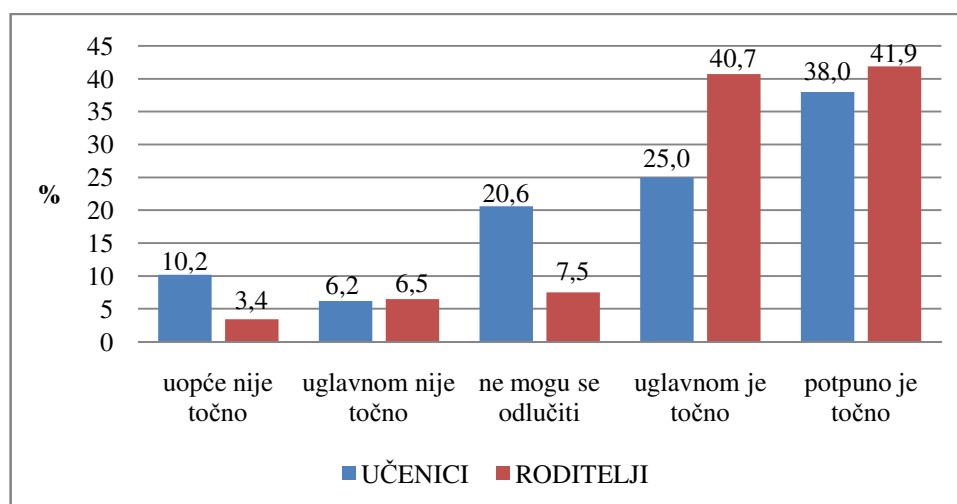
Grafikon 16: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „Pred majkom nema tajni“ (%)

Kada nas nešto muči, lakše se osjećamo povjerimo li se osobi kojoj vjerujemo i za koju znamo da će nam pomoći. Osobe od povjerenja najčešće su roditelji ili braća. Roditelji su osobe koje ostavljaju najviše utjecaja na naš život, koji se brinu, razumiju i vole. Prema podacima iz grafikona 16, možemo vidjeti kako više od dvije trećina ispitanih učenika smatra da je tvrdnja „Pred majkom nema tajni“ uglavnom (22,3%) i potpuno (51,9%) točna. Sa tom tvrdnjom slažu se i roditelji, skoro polovica ispitanika smatra da je tvrdnja uglavnom točna (41,8%), a druga polovica (43,9%) se potpuno slaže sa tom tvrdnjom. Nešto manji postotak učenika i roditelja (oko 10%) se ne može odlučiti za odgovor, a još manji postotak ispitanika negira ovu tvrdnju kao točnu.

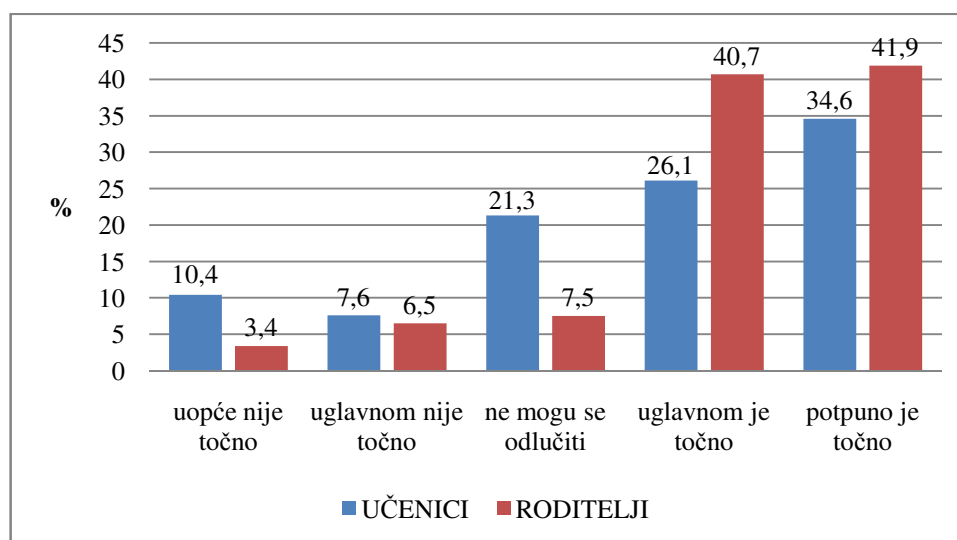
Grafikon 17: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „Pred ocem nema tajni“ (%)

Uspoređujući podatke iz grafikona 16 i grafikona 17, možemo zaključiti kako su oni vrlo slični, a iz čega proizlazi da se učenici bez problema mogu povjeriti i svome ocu. Polovica učenika se s tvrdnjom „Pred ocem nema tajni“ potpuno složila, a gotovo jedna trećina smatra da je to uglavnom točno. Zanimljivo je istaknuti kako se jednaki postotak ispitanih roditelja slaže i s tvrdnjom „Pred majkom nema tajni“ i s tvrdnjom „Pred ocem nema tajni“, dok se malen postotak ne slaže ili se pak ne može odlučiti.

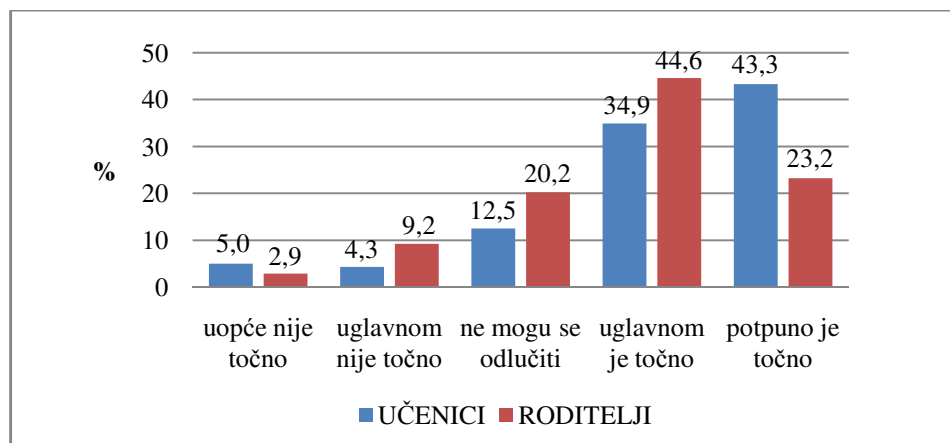
Grafikon 18: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „Majka razumije i prihvaća kada učini nešto neprihvatljivo“ (%)

Odnos s majkom je neprekidna i najljepša veza u životu. Majka je na život djeteta usmjerena od samog njegovog rođenja i zato je taj odnos čvrsto emocionalno povezan. U prijašnjem grafikonu vidjeli smo kako velika većina učenika nema tajni pred majkom, no misle li učenici da ih one razumiju učine li nešto neprihvatljivo? Dvije trećine ispitanih učenika smatra da ih majke razumiju i prihvaćaju i onda kada učine nešto što nije poželjno. Manje od trećine učenika (20%) se ne može odlučiti na odgovor, a približno sličan postotak učenika (16,4%) negira ovu tvrdnju. Usporedimo li odgovore ispitanih učenika i roditelja, veći je postotak roditelja (82,6%) koji smatra da njihova djeca znaju kako ih njihove majke razumiju i prihvaćaju ukoliko učine nešto neprihvatljivo.

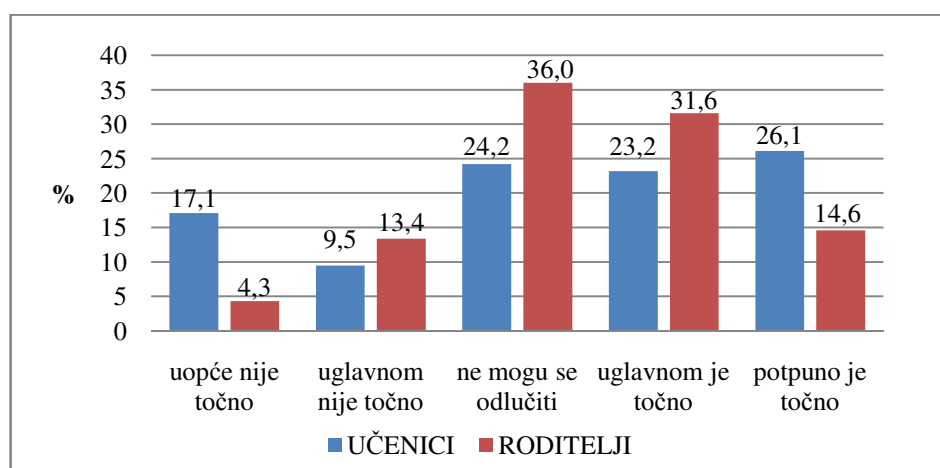
Grafikon 19: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „*Otac razumije i prihvaća kada učini nešto neprihvatljivo*“ (%)

Usporedimo li podatke iz grafikona 18 i grafikona 19, možemo uočiti kako se oni poklapaju. Učenici su podjednakog mišljenja o reakciji oca kada učine nešto što nije dobro. Polovica ispitanih učenika smatra da ih očevi razumiju i prihvaćaju i u situacijama kada učine nešto neprihvatljivo. Veći postotak ispitanih roditelja (82,6%) također potvrđuje ovu tvrdnju. Zanimljivo je istaknuti da se jedan mali broj ispitanih učenika ne slaže sa tom tvrdnjom ni za oca ni za majku. No, iako je to malen postotak učenika, smatram da bi se trebalo malo dublje istražiti razlog takvog razmišljanja.

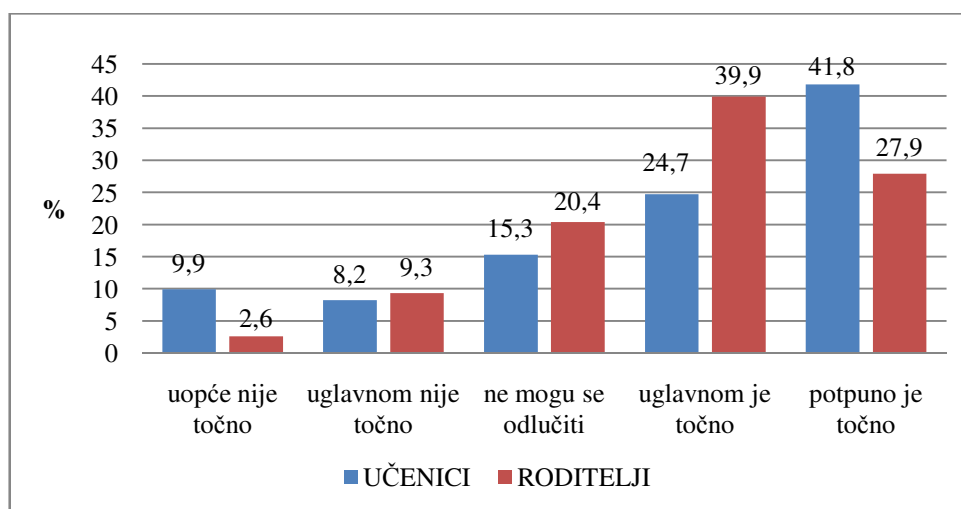
Grafikon 20: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „Kada neki problem ne može riješiti, traži pomoć razrednika“ (%)

„Razrednik radi u skladu s odgojno-obrazovnim ciljevima škole i nastave, identificira probleme učenika, pomaže im u rješavanju problema i neuspjeha u učenju, te stalno surađuje s drugim učiteljima“ (*Nastavni plan i program, 2006, 17 str.*). Ovaj odlomak jasno govori o zadaći i ulozi razrednika, odnosno učitelja razredne nastave, no smatraju li učenici i roditelji da se učenik može osloniti na učitelja? Više od dvije trećine učenika smatra da može tražiti pomoć razrednika ukoliko se pojavi neki problem, što znači da većina učenika ima povjerenja u svog učitelja, a sličnog mišljenja su i njihovi roditelji, oko dvije trećine roditelja je imalo potvrdni odgovor na ovu tvrdnju. Oko 10% učenika i 10% roditelja negira ovu tvrdnju, a čak jedna petina roditelja se nije mogla odlučiti za odgovor.

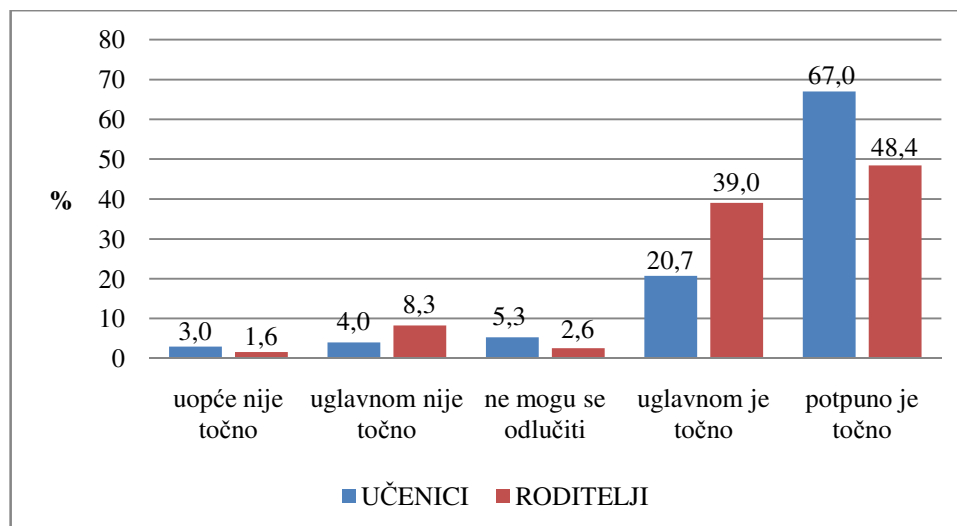
Grafikon 21: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „Može izreći svoje mišljenje i kada je drugačije od mišljenja razrednika“ (%)

„Razrednikova je uloga stvaranje povoljnoga socijalno-psihološkog ozračja i međusobnog poštovanja“ (*Nastavni plan i program*, 2006, 17 str). Učitelj bi trebao uvažavati mišljenje i stavove svakog učenika. Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju iz grafikona 21 je dosta podijeljena. Zanimljivo je istaknuti kako se trećina roditelja ne može odlučiti za odgovor, a skora polovica roditelja smatra da je tvrdnja uglavnom ili potpuno točna. Polovica ispitanih učenika se također slaže sa navedenom tvrdnjom, dok se četvrtina učenika ne slaže s tim da mogu izreći svoje mišljenje i kada je drugačije od mišljenja razrednika.

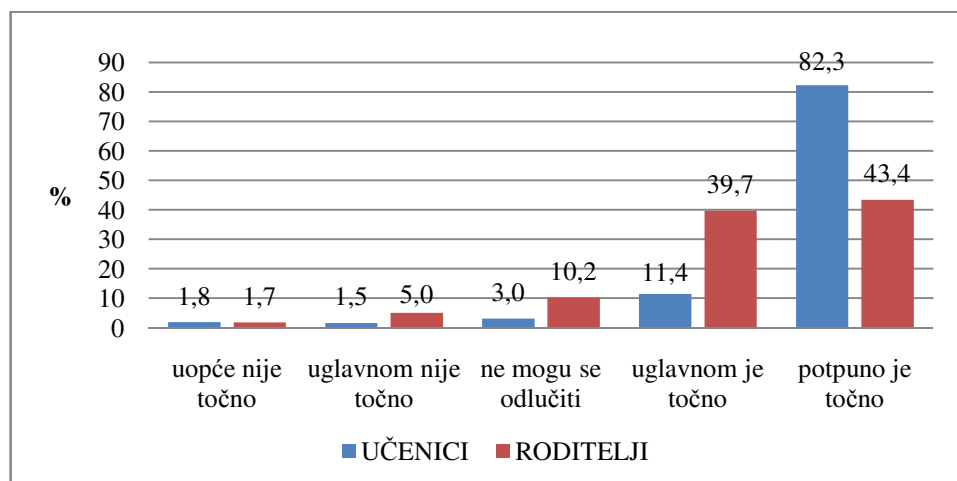
Grafikon 22: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „*S lakoćom postavlja pitanja razredniku za vrijeme nastave*“ (%)

U nastavnom procesu je poželjno potaknuti učenike na razmišljanje i postavljanje pitanja. Učenici se interesiraju za područja koja ih zanimaju. Prema podacima iz grafikona 22, možemo vidjeti kako je dvije trećine ispitanih učenika na tvrdnju „*S lakoćom postavlja pitanja razredniku za vrijeme nastave*“ dalo odgovor „*uglavnom*“ i „*potpuno točno*“. S njihovom procjenom slaže se i dvije trećine roditelja. Zanimljiv je i podatak koji nam pokazuje kako petina učenika smatra da ta tvrdnja uopće i uglavnom nije točna, i na tome bi se trebalo poraditi kako bi se učenici osjećali sigurniji u sebe i dobili veće samopouzdanje.

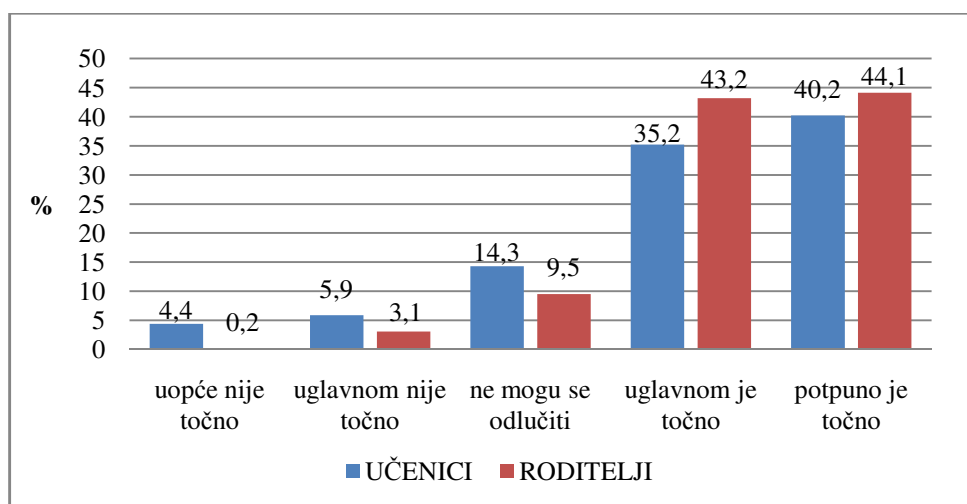
Grafikon 23: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „S prijateljima iz razreda druži se i izvan škole“ (%)

U školi se rađaju prva prijateljstva, a najviše se pamte prijatelji iz školskih klupa. Tu tvrdnju potvrđuju i podaci ispitanih učenika i roditelja gdje se podjednak postotak učenika i roditelja (87%) odlučio na odgovor koji potvrđuje da se učenici, s prijateljima iz razreda druže i izvan škole. Za tu tvrdnju najviše su se složili učenici, nešto više od dvije trećine. Vrlo mali postotak učenika (7%) se nije složio s navedenom tvrdnjom, a i malen postotak roditelja (9,9%) isto misli tako.

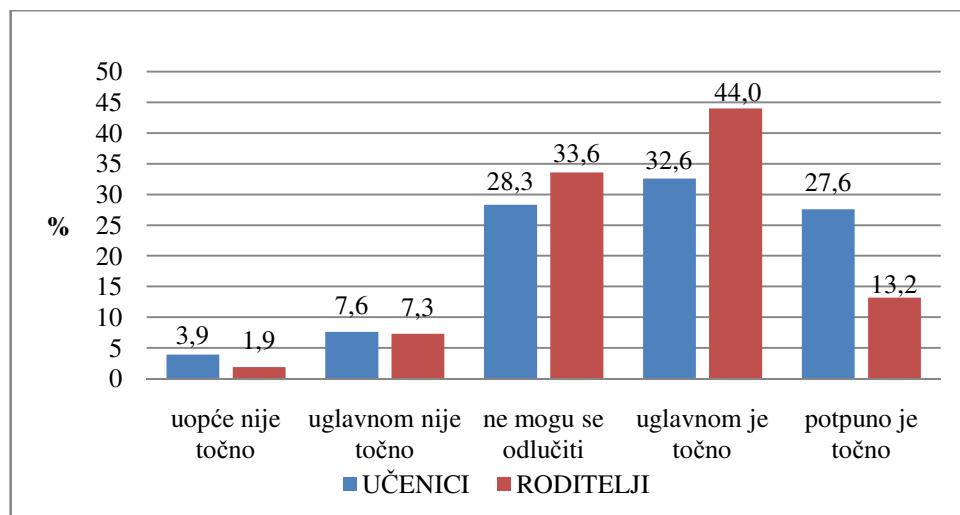
Grafikon 24: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „Zadovoljan je brojem prijatelja koje ima“ (%)

Svi znamo kako nije važna kvantiteta, već kvaliteta prijatelja. Djeca se vole međusobno družiti, te oni stvaraju velik broj prijatelja. Prema podacima iz grafikona, možemo uočiti da je jako velik postotak (93,7%) ispitanih učenika zadovoljno brojem prijatelja koje ima. Naravno da će se uvijek naći netko tko se sa tvrdnjom neće složiti, no ovdje se radi o jednom izrazito malenom postotku učenika (3,3%). Podjednak postotak roditelja (oko 40%) se odlučio na odgovore da se uglavnom i potpuno slažu sa tvrdnjom, a maleni postotak roditelja se pak sa ovom tvrdnjom uglavnom ili uopće ne slaže. Oko 10% njih se ne može odlučiti na odgovor.

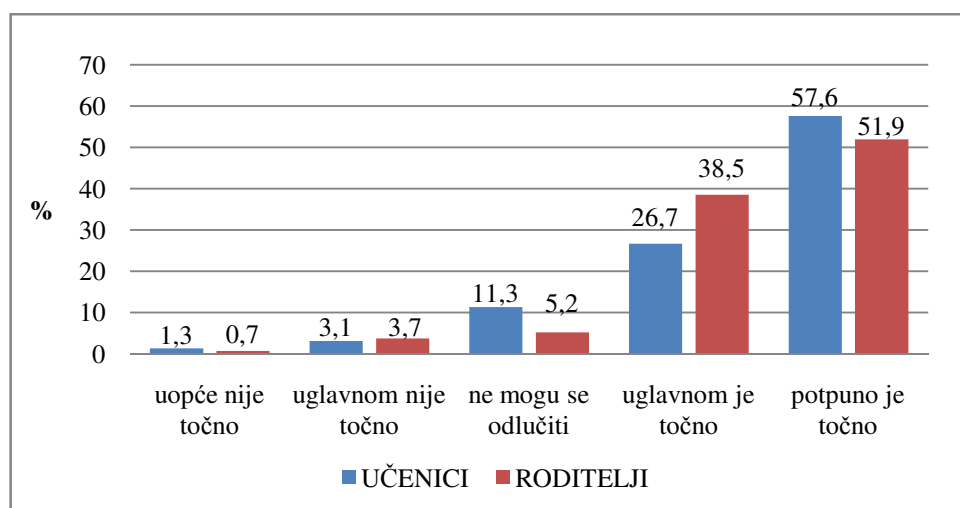
Grafikon 25: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „Aktivno sudjeluje u nastavi“ (%)

Svaki učitelj od učenika traži aktivnost, da iznese svoje ideje, mišljenja i pitanja kako bi nastava bila dinamična i kako bi komunikacija lakše tekla. Više od dvije trećine učenika smatra da su aktivni u nastavom procesu. S njihovom procjenom slažu se i roditelji. Oko 80% roditelja smatra da su njihova djeca uglavnom i potpuno aktivna na nastavi. Tek mali postotak ispitanika (14,3% učenika i 9,5% roditelja) se ne može odlučiti za odgovor. Za razliku od roditelja, nešto više učenika smatra da nisu aktivni ili su slabo aktivni na nastavi.

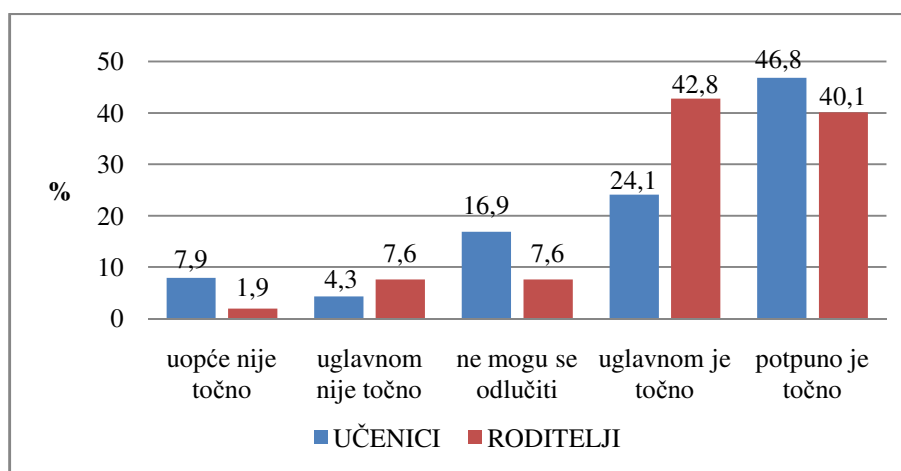
Grafikon 26: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „*Prijatelji poštuju školska pravila*“ (%)

Kako bi se razvila disciplina i red u razredu potrebna su pravila. Možemo vidjeti kako su učenici bili dosta neodlučni oko odgovora na tvrdnju iz grafikona 26. Oko trećine učenika i trećine roditelja se nije mogla odlučiti za odgovor. No, oko dvije trećine učenika ipak smatra da njihovi prijatelji uglavnom i uvijek poštuju školska pravila, a tu su se složili i roditelji. Jedan mali postotak ispitanika (11,5% učenika i 9,2% roditelja) smatra da prijatelji krše pravila. To se najvjerojatnije odnosi na neposluš, odbijanje rada, ometanje nastave i sl. što ometa rad drugih učenika, a time i nastavni proces.

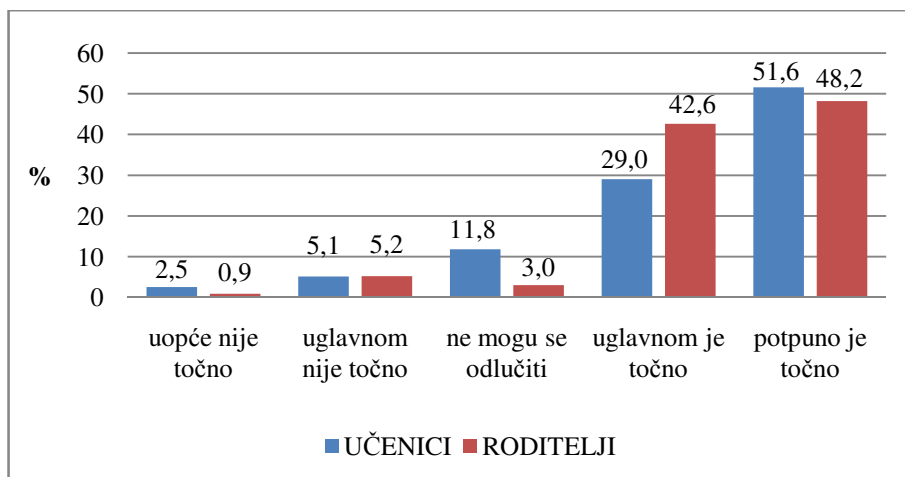
Grafikon 27: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „*Poštuje školska i razredna pravila*“ (%)

Uspoređujući sa podacima iz prijašnjeg grafikona, na grafikonu 27 podatci prikazuju malo bolju sliku što se tiče poštivanja školskih i razrednih pravila. Više od polovice učenika smatra da u potpunosti poštuje školska i razredna pravila, trećina smatra da ih se uglavnom pridržava, 11,3% učenika se ne može odlučiti, a jako malen postotak učenika (1,3%) se nikako ne bi složio sa navedenom tvrdnjom. I ovoga puta se roditelji slažu s djecom. Polovica roditelja smatra da se učenici u potpunosti pridržavaju pravila u školi i na nastavi, dok za 10% više roditelja smatra kako je ova tvrdnja uglavnom točna. Oko 5,2% roditelja se ne može odlučiti za odgovor, a 0,7% roditelja se nikako ne bi složio sa navedenom tvrdnjom. Primjećuje se da učenici smatraju kako oni više poštuju pravila, negoli njihovi prijatelji.

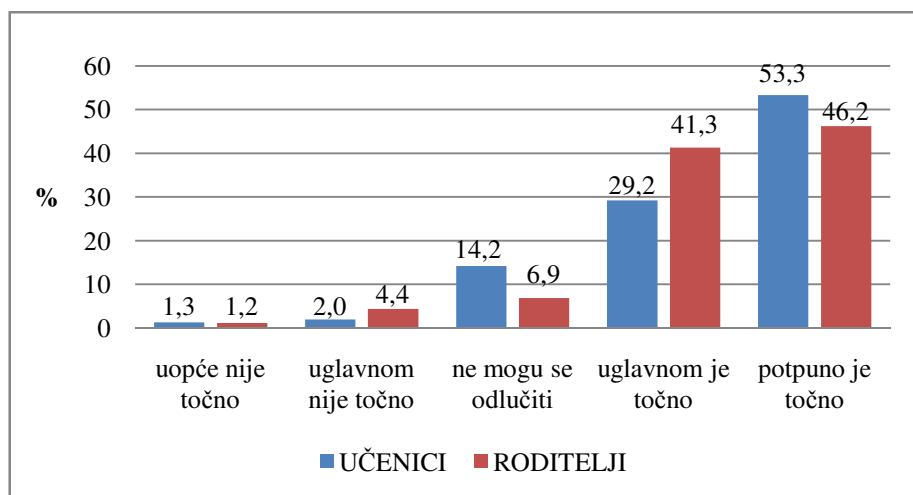
Grafikon 28: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „Ima mnogo interesa koji nisu povezani sa školom“ (%)

Korisno je da se učenici bave različitim aktivnostima i izvan škole. 46,8% učenika odgovorilo je kako mnogi njihovi interesi nisu povezani sa školom nego s nekim vanjskim aktivnostima, što se može poistovjetiti i s mišljenjem roditelja, gdje njih 40% smatra da se njihova djeca više interesiraju za neke vanjske aktivnosti. Mali postotak ispitanih roditelja (oko 7,6%) smatra da učenici uglavnom nemaju mnogo interesa koji nisu povezani sa školom, a isti postotak ispitanika se nije mogao odlučiti za odgovor. Duplo više učenika se također nije mogao odlučiti za odgovor, a oko 10% njih smatra da nemaju mnogo interesa koji nisu povezani sa školom.

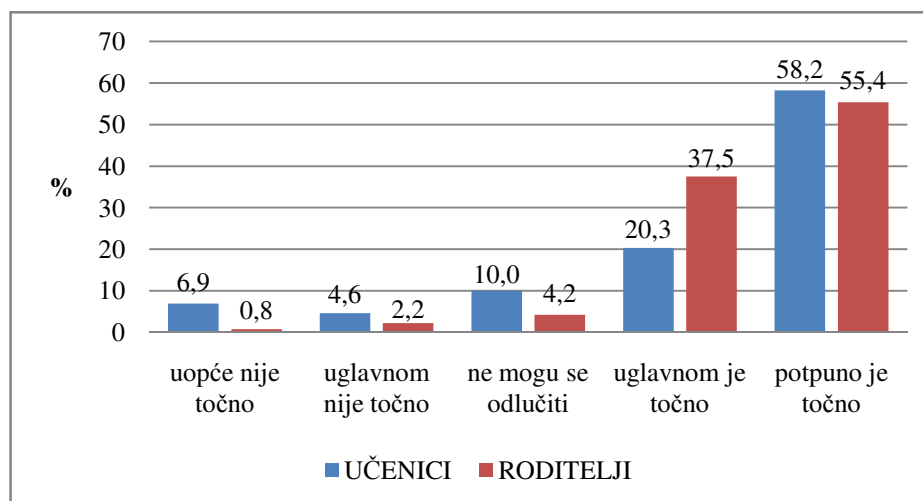
Grafikon 29: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „Kod kuće redovito uči i piše domaće zadaće“ (%)

Od prvog razreda osnovne škole, djecu se uči da pišu domaće zadaće. One prvenstveno služe kako bi učenici ponovili sadržaj koji su učili u školi te utvrdili znanje koje su usvojili. Prema podacima iz grafikona možemo zaključiti kako se podjednak broj ispitanih učenika i roditelja slaže sa tvrdnjom „Kod kuće redovito uči i piše domaće zadaće“. Polovica učenika i polovica roditelja se u potpunosti slaže sa navedenom tvrdnjom. 11,8% učenika se nije mogao odlučiti za odgovor, a preostali postotak učenika (7,6%) se nije složio sa navedenom tvrdnjom. Odgovori roditelja da se ne slažu s navedenom tvrdnjom, dao je izrazito mali broj ispitanika (6,1%).

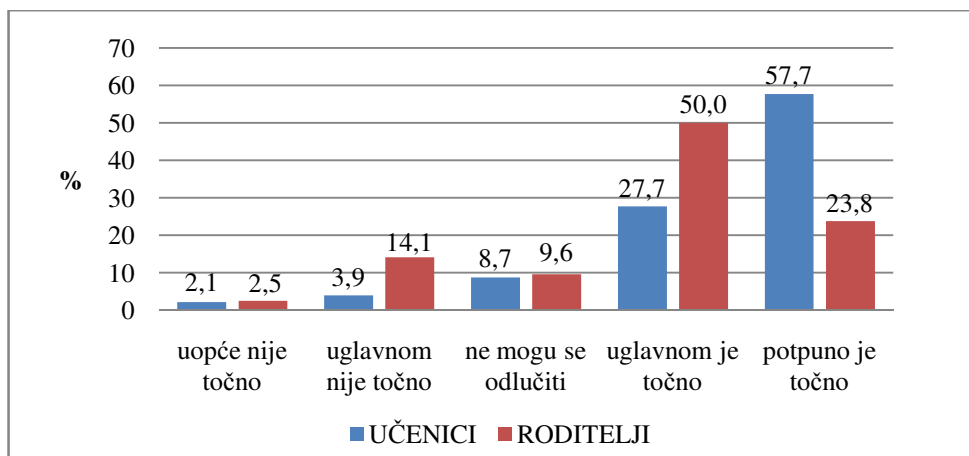
Grafikon 30: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „Školski uspjeh dobro odražava trud i zalaganje“ (%)

Prema podacima iz grafikona 30 možemo vidjeti kako oko polovice učenika misli da školski uspjeh potpuno odražava njihov trud i zalaganje. S tim se slaže i polovica ispitanih roditelja. Oko jedne trećine učenika se uglavnom slaže s navedenom tvrdnjom iz grafikona, a za isti odgovor odlučilo se 10% više roditelja. Mali broj ispitanih učenika (3,3%) i roditelja (5,6%) se nije složilo sa ovom tvrdnjom. Možemo zaključiti kako velika većina ispitanika smatra kako je upravo trud i zalaganje preduvjet školskog uspjeha.

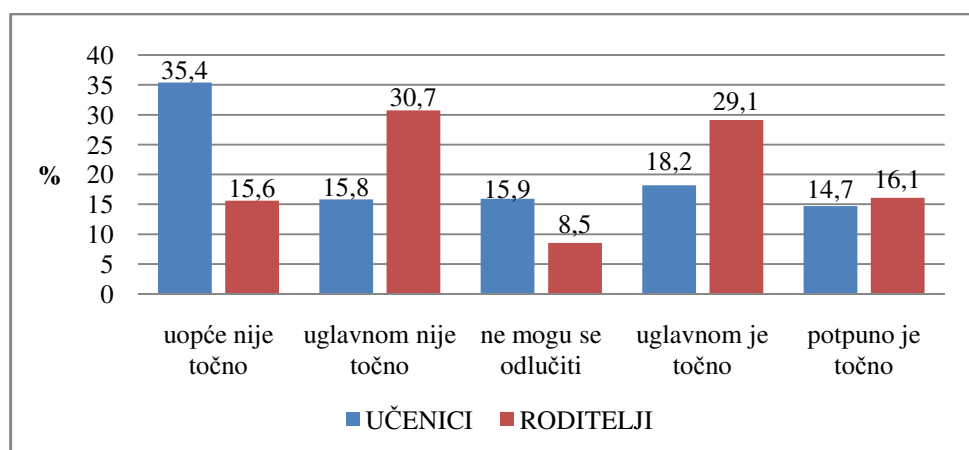
Grafikon 31: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „Ima slobodno vrijeme ispunjeno aktivnostima koje voli“ (%)

Korisno je i dobro da se učenici bave nekim aktivnostima koje ih zanimaju i koje potiču njihov trud i odgovornost. Slobodno vrijeme treba iskoristiti za one stvari koje volimo. Da je tome tako, pokazuju i podaci iz grafikona 31, koji nam govore kako se oko dvije trećine učenika potpuno slaže da im je slobodno vrijeme ispunjeno aktivnostima koje vole, a oko 20% njih se uglavnom s tim slaže. Nešto manje od dvije trećine roditelja se također u potpunosti slaže sa navedenom tvrdnjom, a više od jedne trećine se uglavnom slaže sa tvrdnjom. Oko 10% učenika se ne bi složilo da im je slobodno vrijeme ispunjeno aktivnostima koje vole, dok se za navedenu tvrdnju ne bi složilo oko 3% ispitanih roditelja.

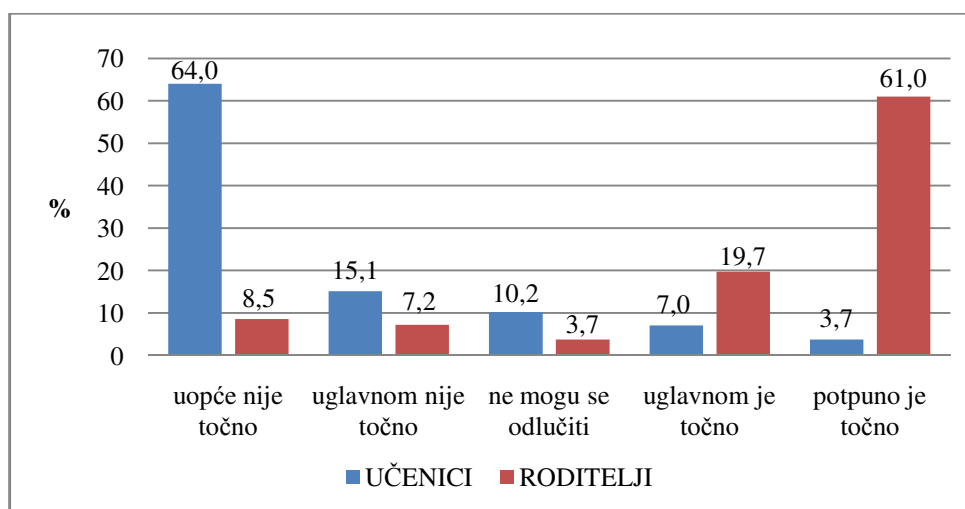
Grafikon 32: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „Svoj radni prostor kod kuće i u školi održava urednim i čistim“ (%)

Čistoća i urednost vrlo su važne stavke u učenju odgovornosti. Podaci iz grafikona prikazuju kako se nešto manje od dvije trećine učenika u potpunosti slaže sa tvrdnjom da je njihov radni prostor uredan i čist, dok s druge strane duplo manje roditelja smatra da njihova djeca u potpunosti održavaju svoj radni prostor urednim i čistim. Polovica roditelja se uglavnom slaže s time da djeca svoj radni prostor održavaju urednim i čistim, dok se za isti odgovor opredijelilo duplo manje učenika. Podjednak broj ispitanika se nije mogao odlučiti za odgovor (8,7% učenika i 9,6% roditelja). Ovu tvrdnju u potpunosti negira jako malo ispitanih učenika i roditelja (oko 2% učenika i 2% roditelja), a trostruko više roditelja nego djece (14,1%) smatra da ta tvrdnja uglavnom nije točna.

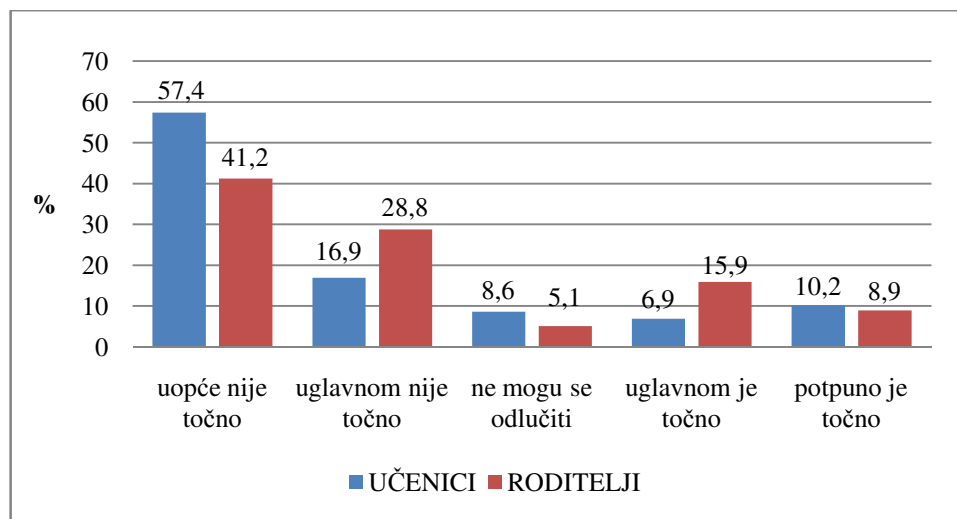
Grafikon 33: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „Često kupi nešto što mu ne treba“ (%)

Podaci u ovom grafikonu su vrlo podijeljeni. Trećina učenika smatra da tvrdnja „Često kupi nešto što mu ne treba“ nije uopće točna, a to isto smatra duplo manje roditelja. Obratna situacija dogodila se sa odgovorom da tvrdnja uglavnom nije točna, gdje se trećina roditelja odlučila za taj odgovor, a duplo manje učenika. Za odgovor se nije moglo odlučiti 15% učenika i duplo manje roditelja. Oko trećine roditelja i petine učenika smatra da učenici uglavnom često kupe nešto što nije potrebno. Podjednak postotak učenika i roditelja, oko 15% učenika i 15% roditelja, se u potpunosti slaže sa navedenom tvrdnjom.

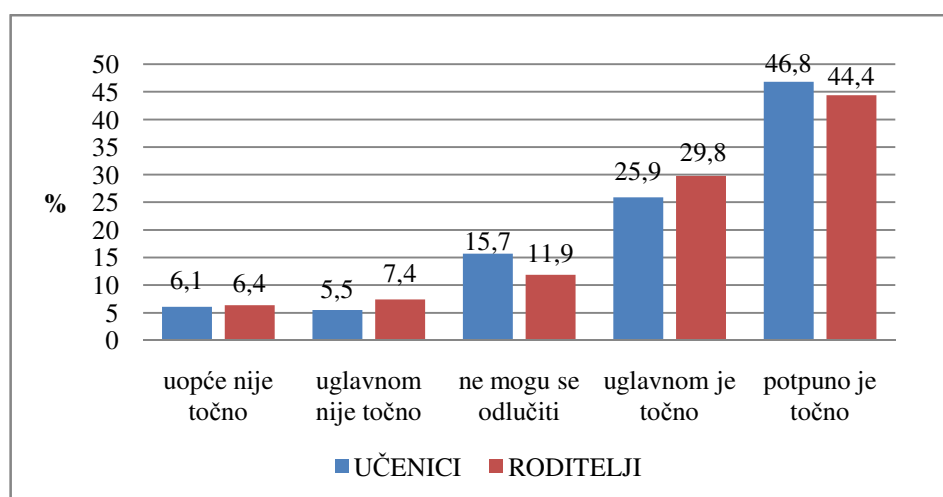
Grafikon 34: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „Ponekad uzme tuđu stvar bez znanja drugih“ (%)

Grafikon 34 prikazuje zanimljive podatke kako se mišljenja učenika i roditelja uopće ne podudaraju. S tvrdnjom „Ponekad uzme tuđu stvar bez znanja drugih“ dvije trećine učenika se uopće ne slaže, dok se za isti odgovor opredijelilo samo 8,5% roditelja. Dvije trećine ispitanih roditelja se u potpunosti slaže s navedenom tvrdnjom, dok se s njome u potpunosti slaže najmanji postotak učenika, njih 3,7%. Ostatak ispitanika podijelio se na preostale odgovore, a mali postotak učenika (10%) i roditelja (3,7%) se nije moglo odlučiti.

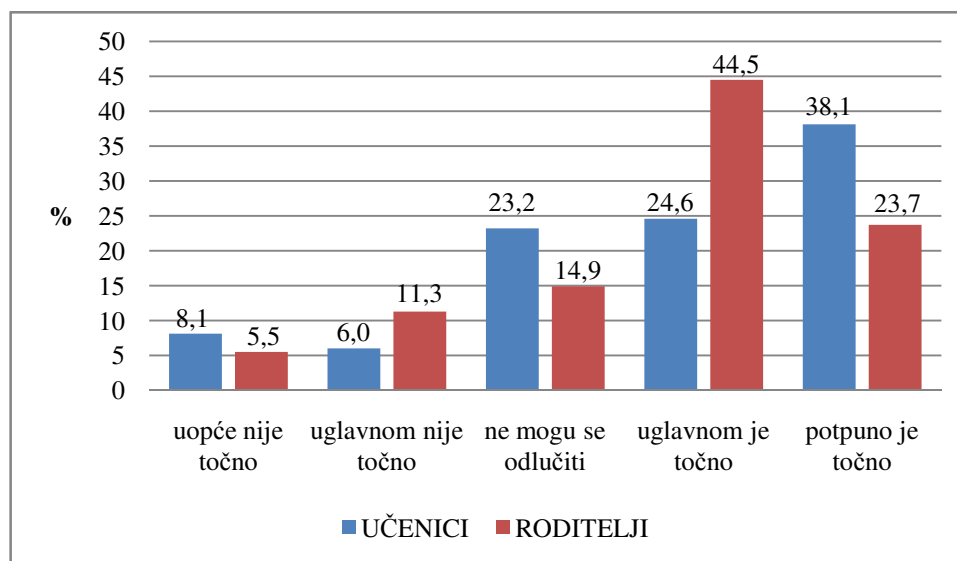
Grafikon 35: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „Ako ima novac, voli ga odmah potrošiti“ (%)

Vrlo je važno naučiti djecu kako i na koji način trošiti novac te primjerom i savjetima stvoriti financijski pismenu i odgovornu osobu. Prema podacima iz grafikona 35, možemo vidjeti da učenici trećih razreda, s navršenih devet godina, shvaćaju da novac koji dobiju ne bi trebali odmah potrošiti. Više od dvije trećine ispitanih učenika je odgovorilo da novac koji ima, ne voli odmah potrošiti, a s time se složilo i dvije trećine ispitanih roditelja. Četvrtina ispitanih roditelja smatra da njihova djeca vole odmah potrošiti novac koji im se da, dok je nešto manje od jedne petine učenika isto takvog mišljenja.

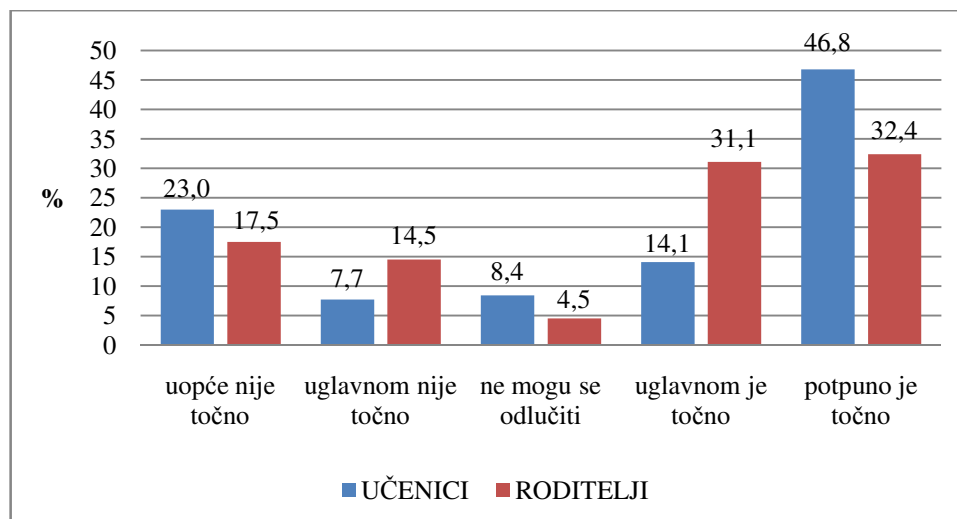
Grafikon 36: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „Kad nađe neku stvar, traži vlasnika“ (%)

Sa tvrdnjom „Kad nađe neku stvar, traži vlasnika“ se podjednako slažu i ispitani roditelji i ispitani učenici, i to skoro u svim odgovorima. Nešto manje od polovice ispitanih roditelja i učenika zaključuje da je ta tvrdnja u potpunosti točna, dok nešto manje od trećine njih smatra da je uglavnom točna. Oko 10% ispitanih roditelja i 10% ispitanih učenika odgovorima upućuju na to da kod pronalaska neke tuđe stvari, učenik ne traži vlasnika.

Grafikon 37: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „Uporan je da dođe do stvari koju želi, ali pri tome brine o drugima“ (%)

Upornost je ljudska vrlina koja predstavlja važan činitelj u postizanju nekog cilja. Malo više od dvije trećine učenika smatra da je uglavnom ili potpuno uporno u postizanju nečega što želi, a da pri tome brine i o drugima. Za isti odgovor odlučilo se i oko dvije trećine ispitanih roditelja. Mali postotak roditelja (16,8%) smatra da navedena tvrdnja iz grafikona 37 uopće ili uglavnom nije točna, dok se 23,2% učenika i 14,9% roditelja nije moglo odlučiti za odgovor.

Grafikon 38: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „Zna gdje u kući stoji novac“ (%)

U grafikonu 38 možemo vidjeti šarolikost odgovora svih ispitanika, no ipak većina njih smatra da je tvrdnja ovog grafikona točna. Nešto manje od polovice ispitanih učenika zna gdje se u kući nalazi novac, a tek oko trećine roditelja se složilo sa njihovom procjenom. Druga trećina roditelja smatra da je ova tvrdnja uglavnom točna, dok se duplo manje učenika slaže s tim. Trećina roditelja i trećina učenika se ne bi složila s navedenom tvrdnjom. Preostali mali postotak ispitanika (8,4% učenika i 4,5% roditelja) se nije mogao odlučiti na odgovor. Može se primijetiti kako su se ispitanici dosta podijelili oko odgovora na zadanu tvrdnju. Iz podataka u grafikonu možemo zaključiti kako većina roditelja ima povjerenja u svoju djecu što se tiče dostupnosti novaca, no jedan dobar dio njih ipak ne želi da im djeca imaju pristup njima.

Integralno promatrajući, moguće je zaključiti da se roditelji i učenici u najvećoj mjeri slažu u procjenama i samoprocjenama zadovoljstva školskog uspjeha i aktivnosti na nastavnim satima, povjerenja u učitelja, broju prijatelja koje učenici imaju, urednosti i odgovornosti prema školskim i kućanskim poslovima te poznavanju interesa učenika.

Prema samoprocjenama učenika, među ispitivanim oblicima ponašanja, najviše učenika ukazuje na teškoće postavljanja pitanja učitelju za vrijeme nastave, izražavanja mišljenja u situacijama kada je različito od ostalih, nedostatka osjećaja

sigurnosti u situacijama kada treba govoriti pred većom grupom ljudi, nedostatka motiviranosti da postigne ono što želi, a da pritom brine i o drugima i nerazumijevanje roditelja u situacijama kada učini nešto neprihvatljivo. Samoprocjenom učenika, trećina njih se pronašla u navedenim situacijama, što predstavlja mogući rizik za daljnje učinkovito socijalno funkcioniranje učenika.

Prema procjenama roditelja, među ispitivanim oblicima ponašanja, najviše učenika ukazuje na teškoće izražavanja svog mišljenja iako je drugačije od ostalih, postavljanju pitanja učitelju za vrijeme nastave, kontroli osjećaja (ljutnje i svađe), nedostatka upornosti da dođe do željenog cilja, a da pritom brine i o drugima, uzimanja tuđih stvari bez znanja drugih osoba i racionalnog korištenja novaca (kupi nešto što mu ne treba).

Najveće razlike u procjenama roditelja i samoprocjenama učenika su utvrđene u procjenama osobnosti učenika. Npr., mišljenja roditelja i učenika su podijeljena kod tvrdnji u kojima roditelji smatraju da je učenik svadljiv, da ne može ostati smiren u situaciji kada je ljut i da ne voli biti samo kada je tužno. Za situaciju „*Učenik voli biti u centru pažnje*“, također su velika odstupanja procjene učenika i roditelja kao i za situaciju da učenik ponekad uzme tuđu stvar bez znanja drugih. Razlike u procjeni roditelja i učenika uočila se i u situaciji da učenik može izreći svoje mišljenje i onda kada je drugačije od učiteljevog mišljenja. Što se tiče financijske potrošnje, učenici i roditelji su podijeljenog mišljenja oko tvrdnje da učenik često kupi nešto što mu ne treba. Da su financije osjetljivog karaktera i da neki roditelji ipak ne ulijevaju stopostotno povjerenje u svoju djecu govori podatak da trećina ispitanika smatra da učenici ne znaju gdje u kući stoji novac. Razmatranjem procjena učenika i roditelja može se uočiti da postoje nesporazumi i nerazumijevanje u njihovom odnosu te da na tome treba više poraditi.

S druge strane, najviše slaganja učenika i roditelja je u zadovoljstvu školskim uspjehom, aktivnošću na nastavi, poštivanju razrednih i školskih pravila, odgovornosti prema učenju i radu (učenik redovito uči i piše domaće zadaće), zadovoljstvu sa samim sobom te ispunjenju vremena s aktivnostima koje voli. Procjena učenika i roditelja podudara se u tvrdnjama da je učenik siguran i samouvjeren, da uči iz pogrešaka, održava urednost te da je zadovoljan brojem prijatelja koje ima. Učenici i roditelji podjednakim brojem se nisu složili oko tvrdnje da učenici odmah potroše novce koje imaju.

Za neke tvrdnje ispitanici nisu znali dati svoj odgovor. Tako je tvrdnja da učenik može reći mišljenje i onda kada nije isto kao mišljenje razrednika izazvala neodlučnost trećine roditelja, i četvrtine učenika. Jednaka neodlučnost bila je i za tvrdnju da prijatelji učenika poštivaju školska pravila. Tu je zanimljivo istaknuti kako učenici za sebe smatraju da ne krše školska i razredna pravila, no nisu istog mišljenja za svoje prijatelje. Petina učenika se pak nije mogla odlučiti na istinitost tvrdnje da ga otac ili majka prihvaća i onda kada učini nešto neprihvatljivo, što je malo zabrinjavajuće, jer se primjećuje učenikova nesigurnost zbog neznanja o tome kakvu reakciju će ponašanjem izazvati kod svojih roditelja.

Istraživanjem se potvrdila hipoteza da roditelji i učenici usuglašeno procjenjuju ponašanja učenika u različitim situacijama. Možemo zaključiti kako su roditelji dosta uključeni u život svoje djece, no neke situacije ipak drugačije protumače nego oni. Skora u većini tvrdnji se mišljenja roditelja i učenika podudaraju, no postoje i neka odstupanja.

Prema tome, učitelji odgojnu podršku radi prevencije problema u ponašanju trebaju usmjeriti poticanju razvijanja samopouzdanja i sigurnosti učenika, poticanju roditeljskog razumijevanja potreba i osjećaja učenika, jačanju povjerenja i odnosa između roditelja i učenika i poticanju na odgovornije financijsko ponašanje.

5. ZAKLJUČAK

Kao što je ranije navedeno, poticaj za ovo istraživanje izazvala je potreba djelovanja učitelja u odgoju učenika s problemima u ponašanju. Veliki značaj te uloge povezuje se sa suradnjom roditelja. Nakon identifikacije problema u ponašanju, učitelj je dužan o tome informirati roditelja te ga motivirati na uključivanje u intervenciju koja je namijenjena smanjenju rizičnih čimbenika te jačanju činitelja zaštite u okruženju učenika.

Važno je da učitelji teže intenzivnijoj suradnji s roditeljima onih učenika koji su u rizičnoj skupini za pojavu problema u ponašanju. Ta suradnja trebala bi uključiti edukaciju i različite vrste potpore roditeljima i učenicima kako bi se postiglo pozitivno i željeno socijalno ponašanje učenika.

Obitelj ima veliku ulogu u suočavanju s problemima učenika. Roditelji se u stresnim situacijama mogu usmjeriti na procjenu, na problem i na emocije, a pozitivna veza između roditelja i djece već u ranom djetinjstvu potiče razvoj prosocijalnog ponašanja. Roditelji također imaju ulogu da prepoznaju i zadovolje potrebe djece na primjeren način, jer su oni ti koji pridonose nastajanju problema, ali i njegovom rješavanju.

Osobnost učenika oblikuje se u djetinjstvu. Razne poteškoće s kojima se učenik tijekom odrastanja suočava mogu, u izostanku odgovarajuće podrške, izazivati osjećaj frustracije i nemoći, što može pridonijeti razvoju njegovih problema u ponašanju. Roditelji uvelike mogu utjecati na to kako se učenici osjećaju i kako odgovaraju svojoj okolini, a zajedno s učiteljima bi trebali uprijeti snage u pronalasku „ključeva“ koji bi pomogli u izazovima roditeljstva i odrastanja.

Živimo u razdoblju kada su svi razredi na neki način inkluzivni, jer barem jedan učenik u razredu ima neki problem koji utječe na njegovo neprihvatljivo ponašanje. Suvremeni učitelji suočeni su s izazovom odgoja i obrazovanja tih učenika. Oni procjenjuju, razumijevaju i podržavaju njihov razvoj i tako pridonose prevenciji problema u ponašanju učenika.

Roditelji, učitelji i drugi stručnjaci ponekad ne znaju kako reagirati na pojavu i ponavljanje određenih problema u ponašanju učenika. Razlog tome je nesigurnost i nedovoljna educiranost o tome koja ponašanja predstavljaju, a koja ne predstavljaju problem. Upravo je za takve „granične probleme“ teže pronaći činitelje njegove

pojave, definirati ga i pravovremeno ga identificirati. Danas je znanje mnogo dostupnije nego je to bio slučaj u prošlim razdobljima. No, da bi proces preuzimanja znanja bio efikasan, nužna je pripremljenost područja u koje se nove spoznaje nastoji implementirati.

Najveći broj intervencija prema učenicima problematičnog ponašanja trebalo bi se poduzimati u školi, upravo zbog bliskosti djece, vršnjaka, roditelja i učitelja. Učitelji i roditelji često odstupanja u ponašanju, oslovljavaju kao „bezobrazna“, neodgojena“, „nemoguća“, što nije primjerena ni stručna reakcija. Njome se problemi samo dodatno intenziviraju. Prema tome, prije nego li se osudi neko ponašanje, potrebno je ispitati što je motiviralo učenika na izbor nekog ponašanja i osmisliti primjeren oblik stručne podrške.

Prema rezultatima istraživanja, čiji su rezultati prikazani u ovom radu, način na koji učitelj pridonosi prevenciji problema u ponašanju usmjeren je na rad s učenicima i na rad s roditeljima. Pri tome je najvažnije omogućiti da se svi učenici u odnosima s učiteljima slobodno izražavaju, da mogu izraziti svoje brige i strahove, te tražiti odgovarajuću pomoć od učitelja. U radu s roditeljima, važno je organizirati roditeljske sastanke u kojima će roditelji suradnički učiti o kvalitetnoj komunikaciji između roditelja i djece, učenju djece odgovornom ponašanju i, što je najvažnije, prihvatiti i podržati dijete i onda kada se ono ponaša na način kojeg roditelj doživljava neprihvatljivo. Na taj će se način prevenirati mogući problemi u ponašanju trećine učenika razredne nastave koji manifestiraju probleme u ponašanju obuhvaćenih ovim istraživanjem.

Recimo na kraju, da svaki dodatni problem učeniku stvara nemoć i nesigurnost u ostvarenju njegovog punog potencijala. Osim problema koji često učenicima otežavaju usvajanje znanja i normalno funkcioniranje, učenici imaju i brojne vrline, talente i interese, koje je potrebno isticati i koristiti kao motivaciju i kao područja u kojima mogu biti uspješni i tako prevenirati razvoj loše slike o sebi i razvoj problema u ponašanju. Škola bi od učenika trebala oblikovati osobu koja će u budućnosti znati odgovoriti na određene zahtjeve, snaći se te primijeniti znanja, sposobnosti i vještine koje je tijekom svog školovanja stekao. Kvalitetan odgoj roditelja i učitelja trebao bi formirati učenika kao odgovornu osobu koja vjeruje u sebe i svoje mogućnosti. Uspjeh učenika uspjeh je osoba koje su ga usmjeravale kroz njegov put razvoja.

LITERATURA

1. Bašić, J., Janković, J. (2000). *Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži*. Zagreb: Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži i zaštitu djece s poremećajima u ponašanju.
2. Bašić, J., Koller-Trbović, N., Uzelac, S. (2004). *Poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja: pristupi i pojmovna određenja*. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
3. Bašić, J. (2009). *Teorije prevencije: prevencija poremećaja u ponašanju i rizičnih ponašanja djece i mladih*. Zagreb: Školska knjiga.
4. Bouillet, D., Uzelac, S. (2007). *Osnove socijalne pedagogije*. Zagreb: Školska knjiga.
5. Bouillet, D., Uzelac, S. (2008). *Priručnik za nositelje produženog stručnog tretmana u osnovnim i srednjim školama*. Zagreb: MZOŠ, Agencija za odgoj i obrazovanje i Nakladni zavod Globus.
6. Bouillet, D. (2010). *Izazovi integriranog odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Školska knjiga.
7. Bouillet, D. (2012). *Pedagoške mjere u kontekstu prevencije problema u ponašanju učenika*. U Vladović, S. (Ur.), *Zaštita prava i interesa djece s problemima u ponašanju* (str. 35-51). Zagreb: Pravobranitelj za djecu.
8. Bouillet, D. (2013). Djelotvorne strategije u poučavanju učenika s problemima u ponašanju. *Napredak*, 154(1-2), 103-130.
9. Bouillet, D. (2014). Procjena i samoprocjena problema u ponašanju učenika razredne nastave: prilike i izazovi. *Kriminologija i socijalna integracija*, 22(1), 105-128.
10. Bouillet, D. i sur. (2015). *Razvoj modela rane odgojno-obrazovne intervencije u osnovnoj školi: od ideje do evaluacije*. Zagreb: Forum za slobodu odgoja.
11. Bouillet, D., Kudek Mirošević, J. (2015). Učenici s teškoćama i izazovi obrazovne prakse. *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 17(2), 11-26.
12. Bouillet, D. (2016). Procjena potreba učenika osnovne škole u svrhu planiranja socijalnopedagoških intervencija – standardizacija mjernog instrumenta. *Kriminologija i socijalna integracija*, 24(2), 73-92.

13. Bouillet, D., Velimirović, I. (2017). Sudjelovanje roditelja u procjeni potreba učenika za socijalnopedagoškim intervencijama – standardizacija mjernog instrumenta. *Pedagoška istraživanja*, 25(1), 34-51.
14. Doležal, D. (2006). Otpornost i prevencija poremećaja u ponašanju. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 42(1), 87 – 103.
15. DSM-V (2013). *Dijagnostički i statistički priručnik za duševne poremećaje*, Američka Psihijatrijska Udruga. Jastrebarsko: Naklada Slap
16. Ferić, M. (2002). Preventivne intervencije usmjerene prema obitelji - pregled programa. *Kriminologija i socijalna integracija*, 10(1), 1-12.
17. Ferić Šlehan, M., Kranželić, V. (2008). Procjena rizičnih i zaštitnih čimbenika u zajednici: razlike između percepcije mladih i njihovih roditelja. *Kriminologija i socijalna integracija*, 16(1), 1-126.
18. Glasser, W. (2000). *Teorija izbora: nova psihologija osobne slobode*. Zagreb: Alinea.
19. Greenspan, S. (2004). *Zahtjevna djeca: razumijevanje, podizanje i radost s pet „teških“ tipova djece*. Lekenik: Ostvarenje.
20. Idol, L. (2006). Toward Inclusion of Special Education Students in General Education: A Program Evaluation of Eight Schools. *Remedial and Special Education*, 27(2), 77 - 94.
21. *Izješće o radu pravobraniteljice za djecu 2013. godina* (2014). Zagreb: Ured pravobranitelja za djecu.
22. Jensen, E. (2000). *Različiti mozgovi, različiti učenici: Kako doprijeti do onih do kojih se teško dopire*. Zagreb: Educa.
23. Kazneni zakon, Narodne novine, br. 125/11., 144/12., 56/15., 61/15. i 101/17.
24. Kocijan Hercigonja, D., Hercigonja Novković, V., Flander, M. (2017). Mijenja li se psihopatologija kod djece i mladih?. *Socijalna psihijatrija*, 45(1), 16-21.
25. Koller-Trbović, N. (1998): Pravovremeno otkrivanje poremećaja u ponašanju djece i mladeži i rano interveniranje. *Kriminologija i socijalna integracija*, 6(1), 51-60.
26. Koller-Trbović, N. (2004). *Poremećaji u ponašanju djece i mladih*, U Bašić, J., Koller-Trbović, N., i Uzelac, S., (Ur): *Poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja: pristupi i pojmovna određenja* (str. 83-97). Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

27. Koller-Trbović, N., Žižak, A., Jeđud Borić, I. (2011). *Standardi za terminologiju, definiciju, kriterije i način praćenja pojave poremećaja u ponašanju djece i mladih*. Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.
28. Koller-Trbović, N. i Žižak, A. (2012). Problemi u ponašanju djece i mladih i odgovori društva: višestruke perspektive. *Kriminologija i socijalna integracija*, 20(1), 49-62.
29. Konvencija o pravima djeteta na adresi https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf (23.8.2018.)
30. Kovčo, I. (1996). *Mogućnosti djelovanja osnovne škole u prevenciji poremećaja u ponašanju učenika*. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske.
31. Kranželić Tavra, V. (2002). Rizični i zaštitni čimbenici u školskom okruženju kao temelji uspješnije prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 38(1), 1-12.
32. Kudek Mirošević, J. (2012). Percepcija razredničkih kompetencija učenika nižih i viših razreda osnovne škole. *Kriminologija i socijalna integracija*, 20(2), 47-58.
33. Lebedina Manzoni, M. (2006). *Psihološke osnove poremećaja u ponašanju*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
34. Maglica, T., Jerković, D. (2014). Procjena rizičnih i zaštitnih čimbenika za internalizirane probleme u školskom okruženju. *Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju i praksu*, 63(3), 413-431.
35. Martinjak, D., Odeljan R. (2016). *Etiološki i fenomenološki čimbenici maloljetničke delikvencije*. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske.
36. Mihić, J., Bašić, J. (2008). Preventivne strategije – eksternalizirani poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja djece i mladih. *Ljetopis socijalnog rada*, 15(3), 445-471.
37. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (2006). *Nastavni plan i program za osnovnu školu*. Zagreb: GIPA.

38. Nacionalni okvirni kurikulum (2010) na adresi http://www.azoo.hr/images/stories/dokumenti/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf
39. Nacionalna strategija prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih od 2009. do 2012. godine (2009) na adresi <http://www.savjetovaliste.hr/ZelimZnati/Nacionalna%20strategija%20prevencije%20poremećaja%20u%20ponasanju%202009-2012.pdf> (8.9.2018)
40. Novak, M., Bašić J. (2008). Internalizirani problemi kod djece i adolescenata: obilježja i mogućnosti prevencije. *Ljetopis socijalnog rada*, 15(3), 473-498.
41. Okvir nacionalnoga standarda kvalifikacija za učitelje u osnovnim i srednjim školama (2016) na adresi http://nvo.hr/?page_id=391 (23. kolovoza 2018. godine)
42. Obiteljski zakon, Narodne novine, br. 103/15.
43. Opić, S., Jurčević-Lozančić, A. (2008). Kompetencije učitelja za provedbu pedagoške prevencije poremećaja u ponašanju. *Odgojne znanosti*, 10(1), 181-194.
44. O`Regan F. J. (2008). *Kako se nositi s djecom problematična ponašanja: ne mogu učiti, ne žele učiti, ne zanima ih*. Zagreb: Naklada Ljevak.
45. Pavin Ivanec, T. (2015). *Potrebe učenika za ranom odgojno-obrazovnom intervencijom: fenomenologija i rasprostranjenost problema u ponašanju*. U Bouillet, D. (Ur.), *Razvoj modela rane odgojno-obrazovne intervencije u osnovnoj školi: od ideje do evaluacije* (str. 33-47). Zagreb: Forum za slobodu odgoja.
46. Pravilnik o kriterijima za izricanje pedagoških mjera (2015) na adresi http://www.azoo.hr/images/razno/Pravilnik_o_kriterijima_za_izricanje_pedagoških_mjera_NN_br_94_2015.pdf (15.9.2018.)
47. Pravilnik o načinima postupanja odgojno-obrazovnih radnika školskih ustanova u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima (2013) na adresi [http://www.azoo.hr/images/AZOO/Ravnateljji/Pravilnik_o_nacinu_postupanja_](http://www.azoo.hr/images/AZOO/Ravnateljji/Pravilnik_o_nacinu_postupanja_odgojno-obrazovnih_radnika_skolskih_ustanova_u_poduzimanju_mjera_zastite_prava_)
[obrazovnih_radnika_skolskih_ustanova_u_poduzimanju_mjera_zastite_prava_](http://www.azoo.hr/images/AZOO/Ravnateljji/Pravilnik_o_nacinu_postupanja_obrazovnih_radnika_skolskih_ustanova_u_poduzimanju_mjera_zastite_prava_)

- ucenika_te_prijave_svakog_krsenja_tih_prava_nadleznim_tijelima_Narodne_novine.pdf (23.8.2018.)
48. Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (2015) na adresi https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_03_24_510.html (8.9.2018.)
 49. Radetić-Paić, M. (2010). Specifična obilježja obiteljskog okruženja mladih s poremećajima u ponašanju grada Pule. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 47(1), 17-30.
 50. Rumpf, J. (2006). *Vikati, udarati, uništavati: kako postupati s agresivnom djecom*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
 51. Skočić Mihić, S., Blanuša Trošelj, D. i Katić, V. (2015). Odgajatelji predškolske djece i savjetodavni rad s roditeljima. *Napredak*, 156(4), 385 – 401.
 52. Smith, D. D. (2007). Emotional and Behavioral Disorders: Causes and Prevention. In: Smith, D. (Ed.) *Special Education: Making a Difference*. *Merill*, 248-254.
 53. Vlah, N. (2014). Problemi u radu s učenicima s emocionalnim teškoćama i teškoćama u ponašanju i obrasci ponašanja u sukobima kod učitelja razredne nastave. *Pedagogijska istraživanja*, 11(1), 141 – 154.
 54. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, Narodne novine, br. 87/08., 86/09., 92/10., 90/11., 5/12., 16/12., 86/12., 126/12., 94/13., 152/14., 07/17. i 68/18.
 55. Zakon o socijalnoj skrbi, Narodne novine, br. 157/13., 152/14., 99/15., 52/16., 16/17. i 130/17.
 56. Zakon o sudovima za mladež, Narodne novine, br. 84/11., 143/12., 148/13. i 56/15.
 57. Zakon o suzbijanju zlouporabe droga, Narodne novine, br. 107/2001.
 58. Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, Narodne novine, br. 76/14.
 59. Zrilić, S. (2017). Razlike u prevalenciji poremećaja u ponašanju s obzirom na dob i spol učenika nekoliko zadarskih osnovnih škola. *Školski vjesnik:časopis za pedagogijsku teoriju i praksu*, 66(1), 27-41.

Popis grafičkih prikaza

Grafikon 1: Distribucija učenika prema spolu koji su sudjelovali u istraživanju (%)	36
Grafikon 2: Distribucija roditelja (staratelja) koji su sudjelovali u istraživanju (%)	36
Grafikon 3: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „Bez teškoća govori pred razredom i većom grupom ljudi“ (%)	37
Grafikon 4: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „Može ostati smiren i kada je ljut“ (%).....	38
Grafikon 5: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „Školski uspjeh odgovara uloženom trudu i sposobnostima“ (%)	38
Grafikon 6: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „Siguran je i samouvjeren“ (%).....	39
Grafikon 7: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „Svadljiv je“ (%)	40
Grafikon 8: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „Izražava svoje mišljenje i kada je različito od ostalih“ (%).....	40
Grafikon 9: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „Uči iz svojih pogrešaka“ (%).....	41
Grafikon 10: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „Vjeruje da većina njegovih vršnjaka ima dobro mišljenje o njemu“ (%).....	42
Grafikon 11: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „Voli biti samo kada je tužno“ (%)	43
Grafikon 12: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „Voli biti u centru pažnje“ (%).....	43

Grafikon 13: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „ <i>Drži do urednosti</i> “ (%)	44
Grafikon 14: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „ <i>Zadovoljan sa sobom</i> “ (%)	45
Grafikon 15: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „ <i>Zadovoljan uspjehom koji se postiže u školi</i> “ (%)	45
Grafikon 16: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „ <i>Pred majkom nema tajni</i> “ (%)	46
Grafikon 17: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „ <i>Pred ocem nema tajni</i> “ (%)	47
Grafikon 18: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „ <i>Majka razumije i prihvaća kada učini nešto neprihvatljivo</i> “ (%).....	47
Grafikon 19: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „ <i>Otac razumije i prihvaća kada učini nešto neprihvatljivo</i> “ (%).....	48
Grafikon 20: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „ <i>Kada neki problem ne može riješiti, traži pomoć razrednika</i> “ (%)	49
Grafikon 21: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „ <i>Može izreći svoje mišljenje i kada je drugačije od mišljenja razrednika</i> “ (%).....	49
Grafikon 22: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „ <i>S lakoćom postavlja pitanja razredniku za vrijeme nastave</i> “ (%)	50
Grafikon 23: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „ <i>S prijateljima iz razreda druži se i izvan škole</i> “ (%).....	51
Grafikon 24: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „ <i>Zadovoljan je brojem prijatelja koje ima</i> “ (%).....	51

Grafikon 25: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „ <i>Aktivno sudjeluje u nastavi</i> “ (%).....	52
Grafikon 26: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „ <i>Prijatelji poštuju školska pravila</i> “ (%)	53
Grafikon 27: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „ <i>Poštuje školska i razredna pravila</i> “ (%)	53
Grafikon 28: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „ <i>Ima mnogo interesa koji nisu povezani sa školom</i> “ (%).....	54
Grafikon 29: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „ <i>Kod kuće redovito uči i piše domaće zadaće</i> “ (%)	55
Grafikon 30: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „ <i>Školski uspjeh dobro odražava trud i zalaganje</i> “ (%).....	55
Grafikon 31: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „ <i>Ima slobodno vrijeme ispunjeno aktivnostima koje voli</i> “ (%).....	56
Grafikon 32: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „ <i>Svoj radni prostor kod kuće i u školi održava urednim i čistim</i> “ (%).....	57
Grafikon 33: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „ <i>Često kupi nešto što mu ne treba</i> “ (%)	57
Grafikon 34: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „ <i>Ponekad uzme tuđu stvar bez znanja drugih</i> “ (%).....	58
Grafikon 35: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „ <i>Ako ima novac, voli ga odmah potrošiti</i> “ (%)	59
Grafikon 36: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „ <i>Kad nađe neku stvar, traži vlasnika</i> “ (%).....	59

Grafikon 37: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „*Uporan je da dođe do stvari koju želi, ali pri tome brine o drugima*“ (%) 60

Grafikon 38: Distribucija ispitanika prema odgovorima na tvrdnju „*Zna gdje u kući stoji novac*“ (%) 61

Izjava o samostalnoj izradi rada

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

UČITELJSKI FAKULTET

ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

IME I PREZIME STUDENTICE: Ivana Jožinec

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Izjavljujem da sam diplomski naziv pod nazivom Uloga učitelja u odgoju učenika s problemima u ponašanju izradila samostalno.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima, bilo da su u pitanju knjige, znanstveni ili stručni članci, Internet stranice, zakoni i sl. u radu su jasno označeni kao takvi te adekvatno navedeni u popisu literature.

U Zagrebu, _____

(Potpis studenta)